

190755

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Ifjabb MÓRICZ PÁL

49

A BOGLYA-KEMENCZE MELLŐL

HAJDUSÁGI ÉS EGYÉB ALFÖLDI TÖRTÉNETEK.

*Hajdutestvéri szeretettel és hűséggel
ajánlom*

*Rákosi Viktor mesternek
a hajdunánási választó kerület
kiváló országgyűlési képviselőjének,
a hajduk igaz barátjának.*

P. o. Hungary.
1146 ro.



190755



I.

HAJDUSÁGI TÖRTÉNETEK.

OSZK

Bekk Pál, a király földkóstolója.

Bekk Pál uram idejében több volt a pusztá, kevesebb a tudós fejű ember szép Magyarországon.

Bekk Pál uram a tudós fejű emberek közé számított. Bádog dobozokban tartogatta a tudományát, a sok ákom—bákomos mappát. Az is mondódott, hogy a magyar pusztákat a kócsag fészkes tóállásokkal, a tölgyfa erdőket az utszéli rejtett betyáresárdákkal, a nád, a szalmafedeles apró jobbágyházakat a toronyos kevély főúri kastélyokkal, ugyszinte azonképpen a kanyargó folyót e papirosokon mind fel lehet találni. Nem hiába választotta ki Ferencz király Bekk Pál uramat a saját mérnökének. Vigkedvű, tudós fejű ember volt Bekk Pál uram, a ki azonban zászlós póznáival, csörgős lánczaival sok-sok eszten-dőig kóstolgatta, taposgatta ezt a szép magyar földet. Vadásztarisznyából éldegélt, majd szíves pihenőket tartott a nemes urak barátságos házában, a hol a hófehér abroszszal terített öreg diófa asztalokról kedvesen, nyájasan szolgálták ki a bodros főkötős nagy-asszonyok, és konyhatűz mellett kipirult, tejfehér bőrű hajadonok . . . Nem hiában hogy világlátott és tapasztalt uri ember volt Bekk Pál uram, a király indzselérje, de csakugy beszélt németül is, mint például

vitézlő urambátyámék diákul vagy a szép Ersuska lányasszonyék a különösen zengő szép magyar nyelven.

Nagy Bécs városából küldte ki a király Bekk Pál urat a magyar pusztákra, hogy tudós fejével rajzolgassa fel a magyarföld képét a papirosra ; hogy számon tarthassa király uram, mely földek az ő igaz tulajdonai, mely mezők a más magyaroké.

Bekk Pál udvari indzsellér ur végezte is hűségesen hivatalát. Ha nem csúrrant, akkor legalább csöppent udvari indzsellér uramnak. Vitézlő nánási Oláh Mihály ur is, a hajduságnak ezen érdemes főkapitánya, fiaskoczát ajándékozott a földkóstoló urnak és valószínű, hogy idővel még valamelyik kevésbé rátarti nemzetes urnak hajadon leányzóját is elnyeri vala a fordított végű falusi házzal, szántó és réti földekkel, szőlővel, lovakkal, ökrökkel, egyéb jószágokkal ; mert nyájasan tudott társaságban forgolódni Bekk Pál ur és hivatala is billentett a lányos házaknál valamit.

De történt, hogy Ferencz király odafönt nagy Bécs városában rettentő megunta már a szürke falakat nézni, a borotvált lakájok körében tubákolni, gondolt egyet, lenéz már egyszer a szép magyar földre. Sokat hallott hű magyar népe vig tulajdonságairól, gondolt tehát egyet a jó király, lenéz közibök és kimulatja magát amugy igazándibul.

A főistálló mesterével mindjárt be is fogatta nyolcz fehér paripáját az ünneplő batárba, melynek üvegből volt még a fala is és bársonyból a lovak dokrócza. A bagázsiát meg a többi sok fogaton úgy fuvarozták a király kocsija után. Még a parádés

kocsisa is gróf volt a királynak. Nyalkábbnál-nyalkább magyar huszárok lovagoltak a király kocsija körül, nehogy holmi szegény legények megdézsmálják azt a kocsiderék aranyat, melyet útravalónak vitt Ferencz király; de a tele kulacsot sem feledték otthon . . . Budáig csak ösmerték valahogy az utat Ferencz királyék; hanem itt már gondolkodóba esett a magyar király. Gondolta, vezető nélkül bajos lesz a nagy magyar alföldnek neki vágni. Ennek a gyönyörű földnek az utja, népének a nyelve ösmeretlen volt Ferencz király előtt; mert a magyarok öreg idők óta idegenből kerestek magoknak királyt. Ilyen különös fajta nép ez . . . A budavári trónterem aranyos karosszékében mélézött Ferencz király, miközben a gyémántokkal kirakott tubákos pikszisből egy-egy csipetnyit szippantott, trüszszögött a király és kiderült az arcza, hogy hiszen ni; ott van a hű szolga, Bekk Pál, az udvari indzsellér ur, ki már évek óta méresgeti a gyönyörű magyarföldet, különösebben pedig a hajduknak ligetes földjét, az már csak ismeri a magyar határt és a magyar nép nyelvéből is bizonyosan tanult annyi, hogy az ő tolmácsolása mellett még egy felséges király sem hal meg étlen-szomjan a szép magyar földön.

Ferencz király nosza mindjárt is kiáltotta legkedvesebbik ajtónállószolgáját. Parancsolta neki, fecske lován nyargaljon el s addig ne merészkedjék haza, míg Bekk Pált elő nem teremti valahonnan a nádas-berkes magyarföldről. Szélnél sebesebben vágatott el a pusztába az udvari fullajtár. Napokig ment-mendegélt a fullajtár, a míg utas emberekkel, birókkal,

pásztorokkal, de még portyázó szegénylegényekkel is szót értve, elérte a hajdu földet, a hol akkor Bekk Pál vigan tanyázott, mivel kedvelte a barna hajdu menyecskéknak főztjét. Bekk ur, a király üzenetéből mindjárt tudta, most derül fel szerencsájének napja; azértlan maga is nyergeltetett és a fullajtárral együtt megsarkantyuzta paripáját és mentek-mendegéltek: meg sem állottak Budaváraig. Ferencz király gyönyörködve fogadta napbarnított arczu hű szolgáját. Még az asztalához is odaültette . . . Aranypohárból ittak . . . Bekk Pál uram nem felejtett el németül, tehát megértette a magyar király jószándékát. Parolát adott rá, elvezeti a királyt bármely felé a magyar földön. Ugyis történt.

*

A magyarföldön mindenütt bandaszóval, urilakomákkal fogadták Ferencz királyt, a kit ha ugyan nem is ösmertek, a kinek ha ugyan nem is értették a nyelvét, de annál inkább ösmerték a földmérő Bekk Pált pajtást; azért Ferencz király nem is panaszkodott a magyarok vendéglátása ellen; sőt ezt a nagy szeretetet, nagy barátságot és egyéb uri tulajdonságokat kitapasztalva, magában nem egyszer sajnálkozott és röstelkedett is a magyar király, hogy ő miért is született németnek! . . . Mindenfelé szilaj magyar bandaszóval, nagy dinom-dánommal fogadták a szelid német muzsikához, bécsi „vakparádék“-hoz szokott Ferencz királyt, ki midőn (a hajduság földjén utaztában) a téglási rengeteg erdőben a vadásztanyát elérték, ekként szólott vala kedves földköstolójához:

— Itt ugy-e megebédelünk? De itt már, ugye kedves Bekk Pál, csak nem lesz cigány muzsika?

Bekk Pál bécsi madárnyelven felelt vissza az uralkodónak, a ki csak most tudta meg Bekk Páltól, hogy ez a gyönyörű rengeteg erdő is a királyi kincstár tulajdona. Kellemes pihenő esett a lombos öreg fák alatt. Ferencz király félvállra vetette aranyzsínóros mentéjét; használt a királynak az erős, tiszta magyar erdei levegő. Megjött az étvágya és vigan ütögette össze szinezüst sarkantyuját, amidőn Bekk Pál sűrögve-forogva jelentette:

— Felséges királyom! az asztalon a leves...

... A leves? Az asztalon? Ferencz király egész elcsodálkozott, mert odaszámított, hogy az őzbörtarisznyából hideg peccsenyét muszáj bicskázni. Pedig hát nagy kópé volt ez a Bekk Pál és míg a király az embereivel a bársony lópokrétáron az öreg tölgyfa alatt heverészett, addig Bekk Pál a már előre kirendelt gyönyörű szép hadházi menyecskékkel és lányokkal olyan ebédet főzetett a vadásztanya tűzhelyén, hogy ez ebédhez még a király is odaülhetett. Oda is ült az erdőcsősz virágos hátú, nagy karosszékebe... Minden kitűnő magyar csemegével szolgált Bekk Pál. Volt ott még tyukhúsleves is csigatésztával. Csak a töltött káposztát piszkálgatta finyásan Ferencz király... Annak is a hosszú czopfos, bibircsós veres orru udvari főorvos volt az oka, az sugta titkon oda Ferencz királynak:

— Felség! hát nem ösmeri? Ez a töltött káposzta! A magyarnak orvosság, de a németnek betegség ez...

Az orrát fintoritotta és a töltött káposztás tálat ijedten tolta arrébb a magyar király, a kinek a többi fogás az utolsó falatig izlett. Az édes tokajitól, a rubinpiros egri bikavértől és a jóillatu diószegi bakatortól pedig kiderült az arcza és midőn a vadgalamb bűgását hallotta, itt az erdő csöndjében egyszerre úgy vágyódott a magyar muzsika után, a melylyel a parádéknál már annyiszor elbódították a fejét ezek a szilaj magyarok. És Bekk Pál minthacsak eltalálta volna Ferencz király gondolatját; mert tudta Bekk Pál uram tapasztalásból, hogy a fűszeres magyar ebéd akkor teljes, ha a pohárköszöntőkbe belezendül a muzsika. Felállott. Aranykupáját emelte a királyra és alig hogy elhangzott az utolsó szava:

— Vivát! . . .

E pillanatban rázendült az a gyújtó, andalító magyarmuzsika és mintha csak csodálatos varázslattal a levegőégből zendült volna az angyalkisasszonyok kórusa, úgy hatott a királyra e nem várt muzsika . . . A Rákóczi hangjai . . . Hogy szinte elfelejtette a jámbor magyar király, hogy ő is német. Még a bajusza helyét is megsodorintotta. A sarkantyuja pedig hallhatóan pendült össze. Még dudolta is a melódiát, de hiába tekintgetett jobbra-balra, sehol sem látta a bandát. Hanem akkor aztán még a patyolat asztalkendő is leesett a nyakából és a kaczagástól csakugy reszketett a horpasza, midőn Bekk Pál felfedezte Ferencz király előtt a láthatatlan cigánybandát. A közeli terebélyes, lombos tölgyfára ültette Bekk Pál a cigányokat és miután Ferencz király a mézes tokaji borból jóízűt kortyantott, nevetve veregette meg Bekk Pál ur vállát:

— Nagy kókler maga Bekk . . . No de nem felejttem el . . .

Ferencz király nem is felejtette el ezt a jóízű meglepetést; mert mikor Bécsbe hazaérkezett: a téglási koronaerdőt a hozzátartozó gazdag uradalmakkal — a főkancellárja által — mindjárt Bekk Pál udvari földköstolóra iratta, a miről külön futárral küldte meg kedves emberének, Bekk Pálnak, az aranypecsétes királyi adománylevelet.

Bezzeg felvirradt most már Bekk Pálra. Többé már nem taposta gyalog a sáros pusztát, mint mikor régente a lánczot húzatta a legényeivel. Batárba ült maga is. Öt hittyes paripát fogatott az ezüst csilagos, csótáros magyarszerszámba. A téglási uradalom kellő közepére pedig gyönyörű büszke kastélyt építtetett. Maga is felügyelt az építésre. Mondják: bivalytejjel oltatta még a meszet is. Az ilyen malter időtlen-időig tartja a téglát. Felment Bekk Pál uram még az épülő kastély tetejére is, de a mestergerendáról félrelépett és lebukott a földre. Kitorpte a lábát. Erős természetű ember volt Bekk Pál ur. Három felszer kötözgette az eltört lábát. Addig igazgatták a lábát, hogy görbén illesztették össze és így örökéletén bízczentett volna Bekk Pál . . . Már pedig a sánta emberen nem igen kapkodnak a lányok; pedig Bekk Pál asszonyt akart hozni a tornáczos kastélyába. Mitévő legyen hát? Felkapott egy kalapácsot és kettédettörte a görbén forradt lábát . . . Összeszorította a fogát. Aztán pedig a halálra rémült János huszáriját szalajtotta, ó nem a tudós felcserekért, azokat már korábban kidobatta kastélyából.

hanem a falubeli javasasszonyért. Ez a tudós paraszt-asszony deszka közé rakta és oly jelesen összeforrasztotta fekete nadálytővel és fokhagymakoszoru főzetel Bekk Pál uram lábát, hogy észre nem lehetett venni, melyik láb a törött láb.

*

Bekk Pál uram elindult tehát háztűznézőbe. Olyan lányt keresett, a ki szép is, gazdag is. Kassa mellett lakozott egy ilyen gyémántos rózsaszál, az öreg Bárczyné nagyságának eladó lánya. Hetedhét vármegyére híres szép és gazdag lány volt a Bárczy kisasszony, a ki maga részéről, maga szive indulatját követve nem is húzódozott volna az eleven, délczeg Bekk udvari földköstől. Amde annál rártartibb volt az özvegy Bárczyné nagyasszony, a ki talán maga sem tudta a jószágának, tanyáinak, falvainak számát és bizonyosan legalább is valami grófot szeretett volna vőjéül . . . Nem is igen biztatta tehát jó szóval Bekk Pál urat. Olyan formán fejezte ki magát a dusgazdag nemes asszony. Hohó, szegény legény, hátrább az agarakkal . . . Bekk Pál uram az üres hintóval szomoruan fordult vissza téglási kastélya felé.

Mindamellett vigasztalódott Bekk Pál.

— Hugomasszony ne sirjon! Majd találkozunk szüretkor! A lugasban e szóval bucsuzott el a kedves Bárczy kisasszonytól.

Elkövetkezett a tokaji szüret ideje. Az özvegy Bárczyné nagyságának a tokaji hegyen is gazdag szőlője volt. Befogatott a hintóba. A pihent paripák csakugy röpitették a dusgazdag özvegyasszonyt és

viola szál gyöngé kisasszony lányát Tokaj felé. Akkor még, az 1800-as évek első részében, Tokaj igen kicsi város volt. A Tisza partján, a hegy oldalába ékelve feküdt a szabad jogu városka és midőn özvegy Bárczyné Tokajba ért, nemcsak szüret, de ugyanaz nap vásár is volt ott. Voltaképpen csak egy utczából állott Tokaj. Midőn a Bárczyné hintója elérte az első házat, leszállította a bakról huszárját. Kérdezné meg, adnának-e kvártélyt?

Beszólt hát az utcaajtón a huszár:

— Hej! gazda! Adnak-e jó pénzért kvártélyt a nagyságos Bárczyné számára?

— Nem adhatunk! Mert ez a ház a nagyságos Bekk Pál uré . . . Az első, a második, harmadik, a negyedik és a további házaknál mindenütt így felelt a gazda vagy a gazdasszony . . . A kevély Bárczyné pedig mindinkább dühösebben, dühösebben kiáltotta a kocsisnak:

— Hajts tovább!

Midőn már keresztül hajtottak Tokajon, az őszi eső is szörnyű szomoruan csepergett, az utolsó háznál végre így fakadt ki a dussgazdag nemesasszony:

— De felvitte az Isten ennek a Bekk Pálnak a dolgát, hát már, úgy látszik, az egész Tokaj az övé; de hát azért ebben a lucskos időben még sem maradhatunk hajlék nélkül . . . Hej! jó ember, mutassa meg kend, hol lakik Bekk Pál ur?

A tokaji ember gyönyörű emeletes házhoz vezette a Bárczyné hintóját . . . Mintha csak kedves vendéget vártak volna, tárva nyitva állott a Bekk Pál uram kapuja és Bekk Pál, mintha semmit sem tudott

volna, oly nyájasan fogadta Bárczynét és gyönyörű leányát. A legszebb szobákba kvártélyozta őket . . . A büszke földesasszony ugyan nemsokára hazautazott, mert ki nem állhatta Bekk Pált, de most már mind-
amellett többet tartott felőle . . . Még se utolsó ember az, a kinek Tokajban annyi háza van.

Pedig Bekk Pálnak csak az az egy emeletes háza volt Tokajban, a melyben Bárczynét és leányát fogadta. A többi háznak története pedig furfangon fordult. Bekk Pál, ugyanis értesülvén Bárczyék érkezéséről, egyrészt hogy szíve választottját büszke anyjával együtt házához kényszerítse, másrészt hogy jó módját a rátarti földesasszony előtt kitüntesse, azt eszelte ki, hogy a Bárczyné érkezése idején sok aranypénzen, egy huszonnégyszázóra, kiárendálta Tokaj összes házait és a dúsan jutalmazott tokaji gazdák ezért mondták — utasítás szerint — minden háznál :

— Nem adunk kvártélyt; mert ez a ház a Bekk Pál uré . . .

Majd nemsokára Bekk Pál is visszaadta a Kassa melletti kastélyban az özvegy Bárczyné kénytelen-kelletlen látogatását. Legfutósabb négy paripáját fogatta a könnyű kocsiba. Özvegy Bárczyné most valamivel jobb indulatúan köszöntötte Bekk Pált. Elég kedélyesen töltötték az estét. Bekk Pál még gitározott is a hölgyeknek. Másnap délelőtt pedig, midőn befogatta badáros öt lovát, így kérdezte az özvegy nagyságos asszonyt :

— Megengedi a nagyságos asszony, hogy a hugomasszonynyal sétakocsizzunk egyet ?

— Meg! Bekk uram! meg, felelte Bárczyné jókedvűen, csak le ne dűtse az én egyetlen galambomat . . .

— Ó, kérem, nagyságos asszonyom, az életemnél jobban ügyelek a kis hugomra, — Bekk Pál ur köhintett és a zsebéből előhuzott egy pecsétetes levelet, de már ekkor megindultak a lovak és a kocsiból, a szép Bárczy-lány mellől, felmutatta a pecsétetes levelet... Bocsánat, nagyságos asszonyom, azt meg majd el is felejtettem mondani, hogy mi már a paphoz megyünk a hugomasszonynyal; mert ime kezemben a dispenzációs levél! . . .

A kocsis közibe vágott a tüzes lovaknak. Nem vágtattak messze, csak a szomszéd faluig, ottan is csak a templomig és mire a felháborodott özvegy Bárczyné fegyveres cselédjeivel odaért, akkor már Bekk Pál ur és a szép Bárczy kisasszony férj és feleség voltak. Nem maradt más hátra, minthogy az édes anya, özvegy Bárczyné, is megáldja őket . . .

Midőn pedig Bekk Pál, a király földkóstolója hosszú munkás élet után meghalt, egy hiján száz falut hagyott hátra örököseinek. Debreczenben halt meg és a czivisek ilyen alkalmi nótával bucsuztatták el:

Meghalt Bekk Pál nagysága,
Megmaradt három jánya,
Hat szíp fekete lova,
Azon vitték Téglásra.
Téglás is azt gyászolja,
De Debreczen nem bánja . . .

A debreczeniek ezen, a haláltól sem szelidült, gyűlölete onnét eredt, mert Bekk Pál ur királyi biztos is volt Debreczennek és Bekk Pál készítette Debreczen első csatornáit, amelyek sok pénzét emésztették fel a czivitásnak . . . És ezt Bekk Pálnak még holta után sem bocsátotta meg a takarékos czivis.

Ilyen csodálatos föld ez a szép magyar föld. Német embereket képes magyarrá varázsolni és kilenczvenkilencz falu urává növelni, csak a királyokra nem hat az ereje, azok megmaradtak osztrákoknak.

A boglya-kemencze mellett.

Ha néhanap hazatekinthetek az én fehérre-meszelt házsoros hajduközségembe, hol születtem, hol atyámfiak élnek, melynek földjében magam is utoljára pihenni vágyok, — ilyenkor mintha mindig csak virágos mezőn járnék. Virágok helyett kedves arcok mosolyognak felém.

Már is emlegetnek. Várván-vár az én öreg nagyatyám, mert rég nem voltam otthon és mert kedves nagyatyus nem kíván sem aranyat, sem ezüstöt — valaha ugyanis bőven jutott neki abból is, hanem mostan az én kedves hajdu öregatyámnak csak az a hő kívánsága, ha legalább harmadnaponként láthatna engemet.

Már megyek, mihamar hazamegyek kedves nagyatyám; talán még csöpgök a vörösürmös ágyasról is a potrohos kancsóba?

*

Ifjabb Szücs István uram, az István bácsi, közel szomszéd nagyatyám házához. Özvegy sorsu öreg hajduember, a ki nádfedeles, mestergerendás, fehérre-meszelt takaros kis öreg hajduházában boldog önelégedetten és nyugalomban éli napjait.

Hajdanta ilyen önelégedett, nyugalomba vonult öreg magyarok sürűbben kerültek a Hajduságon, a mikor még a koldulók nevét is néhány ujján összeszámolhatta, a ki kíváncsiszkodott irántok; ilyenek voltak például: a kutyabőrduvás Furu Bálint, a szőrtarisznyás sánta koldus, a Baglyok, a csörgős gégáju Molnár Julesa, a ki különben egy rosszul sikerült férfi volt . . . Ma már a koldusok szaporábban fordulnak elő a puccezós házak árnyékában, de ritkulnak, fogynak az olyan elégedett, nyugalmas lelkű, pihenőre tért, tiszta fehérviséletű öreg hajduk, a minő Szücs István bátyánk, a ki kenyere javát megeván, karja izmait a munkában vékonyra koptatván, most az elmélkedéseknek, a mult idők emlékeinek él. Bibliás könyvet, zsoltáros könyvet olvasgat és különös nagy örömmel a régi hajdu atyáinkra vonatkozó írásokat, sőt olvasgat az ujságból is mai világi híreket „a nemzetes urnak“, az én kedves öreg nagyatyámnak.

Mintha csak most is ott ülnék a fehérre meszelt kis szobájában . . . Szücs István bátyánk pedig beszédbe kezd. Az apjáról beszél; mert az ő kelme apja, öreg Szücs István uram, ösmerte volt nagy Napóleon császárt; sőt volt idő, midőn a hajdu huszár sorsa e nagy császár hadisorsához volt kapcsolva, a borzalmas muszkaországi hadjáratkor . . .

Mert württembergkirályi huszár volt öreg Szücs István, a ma is élő Szücs Istvánnak atyja . . . De már régen megtért ez az egész vitézlkő württembergkirályi nyalka huszárezred a másvilági kvártélyokba. Pedig öreg Szücs István, az igazán vasöklű hajdu,

még káplárja is volt ezen vitéz magyar huszároknak és midőn már mint veterán katonát érdempénzzel és obsittal bocsájtották haza és növekedett a családja is, — bár Szücs István pendelyes gyermek volt még akkor, de téli estéken, midőn a szomszédság egybegyült, sok-sok emlékezeteset jegyezett elméjébe édes atyja, württembergkirályi huszárkáplár Szücs István kalandjaiból és azokat máiglan sem feledte el. A harcziás kedvű hajduk között kedves beszélgetések voltak azok az esetek a csodálatos fényességű és vitézségű nagy Napóleon császárról.

*

Nagy Napóleon császár már Bécs városának tornyára is kitűzte a győzelmes zászlót és futott előle Ferencz császár. Futván-futott a császár és az udvari népe, melynek utolját már talán csapkodta, kapkodta volna is a francia saséros, ha hogy nem oltalmazta volna őket a magyarhuszár. Csak is így menekülhetett le szép Erdélyországba Ferencz császár; de meg teménytelen vasas ládát is czepeelt magával. Abba volt az ország kincse csomóra rakva; de még Erdélyországból is tovább akart szaladni Ferencz császár.

Amde a szaladó császár elébe állott az erdélyi gubernátor és szólt:

— Ne tovább uram! Magad ugyan szaladhatsz, de az ország pízit hagyd itt!

Igy állott meg nagy futásában Ferencz császár.

*

Még le sem igen törölte magáról az izzadságot Ferencz császár, máris nyomába érkezett nagy Napóleon császárnak a leggyorsabb futárja, a ki aranypatkós könnyű lovon vágatott a francia császár üzenetével.

Ugyanis az történt Bécsben, hogy midőn nagy Napóleon a Ferencz császár bécsi kastélyát elfoglalta és végig sétált a sok száz szobában, az egyik nagyon virágos, nagyon aranyos szobában egy gyönyörűséges fiatal fehércseléd képét látta meg a falon.

Ahogy meglátta ezt a képet a francziák császára: lángba borult az arcza. Hangosan dobolt a szive és egyszeriben tudakolta a főlakájtól, kicsoda ez a gyönyörű nőcseléd? . . . Midőn pedig megtudta, hogy nem mást ábrázol a kép, mint a világszép Mária Lojzát, a Ferencz császár legkedvesebbik lányát, rögtön lóra ültette fullajtárját és utána szalajtott a Ferencz császárnak azon üzenettel: sem magát, sem országát nem pusztítja többé, sőt hű frigyestársa lesz, ha Ferencz császár Mária Lojzát hozzá adja feleségül; de még ráadásul 30 ezer magyar katonát is kívánt, a kit majd kiválaszt a többi közül.

Igy lett ezután Mária Lojza a nagy Napóleon császár felesége. Király volt ebben a lakodalomban még a kiszolgáló vőfély is.

*

Midőn pedig nagy Napóleon császár még az aranylábu nyoszolyában, a szép fiatal menyecske oldalán sem nyugodhatott, hanem újabb hadba bocsátkozott a muszkák császárával, nem maradtak el innét a württembergkirályi huszárok sem.

Eleinte csak mint nyulat az agár, úgy hajtották magok előtt a muszkát; de nagy Napóleon császár addig bandázott Moszkva városában, míg rágyújtották a palotát. . . . Téli fagy, hózivatar és ólálkodó kozakság támadt a kimerült, a hátráló, az utszélen pusztuló francia seregbe.

Midőn pedig a grániczon túl értek, princz Károly fővezér, a ki a nagy Napóleon császár által kiválasztott 30 ezer magyart és 30 ezer osztrákot vezetett sógora, a francia császár seregében, a katonasággal „kanczatöltésre” töltette a puskát és a karabélyt és utána lövetett a francziáknak, mondván:

— Eddig voltunk jóbarátok, most már nem.

Még Lájpczignál elsánczolta magát nagy Napóleon császár. Három napig vívták itt a csatát. Jelenleg volt württembergkirályi huszárkáplár Szücs István is.

Ponyatovszky volt a nagy Napóleon császár kedves lovasgenerálisa. Ponyatovszkyra bízta nagy Napóleon császár seregét, mondván:

— Ponyatovszky jóbarátom védelmezd Lájpczigot, a míg segítséget hozok Párizsból . . .

De Ponyatovszky generális a tengersok ellenesség ellen nem védelmezte meg Lájpczigot, sőt midőn legeslegutoljára menekült, lovastól együtt az Elbába fulladt.

Nagy Napóleon császárt pedig Elba szigetére száműzték, aranybékós, czifra rabságba.

*

württembergkirályi huszárok regimentjét Galiciába, a lengyelföldre, parancsolták pihenő kvártélyba.

Falvakba osztották szét az ezredet. A szabók a nadrágot, dolmányt foltozták. A suszterek a csizmák alá raktak emberséges talpot. Patkoló kovácsnak, szijgyártó mesternek és a puskaművesnek mindnyájának akadt dolga, hogy rendbehozzák a lerongyolt, hosszú harcok alatt lekopott ezredet; a közrendű huszár sem lógatta padkáról a lábát, kedves lovát keféltette, hizlalgatta a paraszttól lopott szénán, abrakon.

Mignem egy éjszaka mi történt? . . . Huszárkáplár Szücs István a szlanyinai generális mellé volt parancsolva ekkor, mint ordonáncz altiszt. Nyugodalmasan töltötték a napot, az éjszaka egy részét is; mert a tyukokkal feküdtek le, elsőnek az öreg generális . . .

Azonban takarodó után lovas katona vágztatott az udvarba. Nem huszár volt, de valami tarajos német és a pricsről nosza felráczigálták káplár Szücs Istvánt; mert sürgős levelet hozott a német.

Felcsatolta hát kardját, csákóját Szücs István. Háromszor kopogtatott a generális ajtaján, mignem benyitotta az ajtót. A vén generális ekkor tápászkodott a puha párnák közül. Káplár Szücs István összeütötte a sarkantyut. Szalutált. Az ágy mellett pisláskolt egy méces . . . Jelentését megtévén, a nagy pecsétet levelet kezéhez adta a vakaródzó álmos vén generálisnak. A hogy a levélre tekintett a generális, mindjárt változott a színe; midőn pedig felbontotta és végigbetűzte a sorokat, mindjárt kiugrott a selyem paplan alól és így kiáltott fel:

— Uejezu kutya, nesze kutya! . . . Fiam Szücs, kolompolj a huszároknak! . . .

Káplár Szücs István a kapu előtt a fakalapáccsal azonnal megütötte a deszkát. . . . Midőn pedig összegyültek a huszárok, menten nyergelni kellett és még azon éjszaka indultak nagy Németország felé. Olyan megállás nélkül mendegéltek, hogy egy hétben csak egyszer volt „rostok“ nap.

Utközben tudták meg, azért ez a nagy sietség, mert nagy Napoleon császár megszökött Elba szigetről és most előlről kezdik a háborút . . .

Ekkor következett aztán az a világhíres waterloói viadal . . .

*

A fehér boglya-kemencze ma is ottan terpeszkedik a mestergerendás, alacsony hajdu házban . . . Annak a padkáján szívesen ülnek a hajduk hosszú téli este és sutban a gyereksereg helye . . . Méltóságos, komoly a beszélgetés. Kavarog a pipák füstje és villognak a tekintetek, mintha csak magával württembergkirályi huszárkáplár Szücs István urral vágatnánk nagy Napoleon császár sasérosai felé . . .

Huszár Szűcs Istvánék „tranczportja“.

Veresnadrágos vitéz kapitány vezérelte a hajdunánási Szűcs Istvánék tranczportját. 1808-ban indult ez a tranczport a szép hajduságról. Nyalka ló hátáról begyeskedett a veresnadrágos kapitány, csak amugy gyalogszerrel ballagtak utána a tranczportbeli süldő katonák. Kit kötéllel, kit hegedüszóval toborzottak ezen hadba a hajduföld hatvárosainak legbűszkébb virágai közül.

A ki ekkor a nádfödeles szüleháztól szakadt, örökre szakadt el; de legalább is egy végtiben töltenő tizenkét hoszu katonai esztendőkre.

Keseredett csapat volt tehát az ilyen tranczport, miglen a szülőföld világos határdombjának illatát nem temette bé az országutról kóválygó fekete por. Nánási hajdu Szűcs István gyöngyifjuságának tizen-nyolczadik esztendőjében áldozta magát ezen végzetes katonai sorsra. Ő kegyelmét nem kötéllel, de a verbunkosok hegedüszavával csábitották el édes anyjának hulló könnyei daczára; nem úgy a hadházi származású Hadházi Gergelyt és böszőrményi Montlika Mihályt. Mindketten jeles verekedők voltak a hajduföldön, ezért kötéllel csipték őket katonának. Talán némely halavány menyecske (a más asszonya!) érettök is törülgette titokban hullajtott könnyeit? . . .

Hulló könyek, hervadt rozmaringágak, halavány arczu menyecskék és hajadonok mind távolabb-távolabb maradtak a tranczport mögött a szép hajdufölddel együtt, midőn a hajduság kemény legényei rakott tarisznyával, „hanczgeld“-del is gazdagon, törekedtek a poros posta uton Pest felé.

Péntek este érkeztek az aranyos bakator szőlőt mézesítő érmelléki Székelyhidra . . . Az ér vizében ezüst szárnyu kócsag is költött még akkor és görbe, göndör tollait hullajtotta a réteken a daru . . . Régi magyar idők óta kedves, gazdag magyar város volt ez a szép Székelyhid, hol is a veresnadrágos kapitány tranczportbeli ujoncz katonáinak egész szombatra „rostok“-ot engedett, majd hogy, a pihenő után, vasárnap reggel ballagnak tovább a pesti posta uton.

Még ekkor a magok gunyáját nyútták a hajdufiak, kiket a székelyhidi kvártélyos gazdák szépszóval intettek péntek este.

— Fiam! Ne menjenek ke'tek a nagy kocsmába, mert eddig még a székelyhidi pajkos legények mindig megverték a tranczportot.

— Isz ippen azirt megyünk a kocsmába; majd minket verjenek meg! Szálfanagytestü Hadházi Gergely mosolygósan illegette-billegette buzogányos öklét a diófa-asztalon, melyen kupából illatozott az aranyszínü, mézes izü, gyöngyhabpártás hegyaljai szűz bakator.

*

A hat nemes városból szedett hajdufiak már kora szombat reggel óta ott dállidóztak a nagykocsmában; noha hirtől ösmerték ők is a székelyhidi

kevély legények szokását; mely székelyhidi botos legények, vasárnap reggel, a templomból sohasem igyekeztek haza, hanem egyenest a kocsmába támitották be. Sarkantyujok nótára pengett. A réztáblájú fokost sem felejtették otthon.

Mindazonáltal a tranczportbeli hajdu legények muzsikaszó mellett virradtak vasárnapra, pedig a veresnadrágos vitéz kapitány is rimánkodott nekik szombat este.

— Édes fiaim! Térjetek a kvártélyotokba . . . Ha veszedelem történik, nekem főznek fekete levest. Talán még „kaczéroz“-nak is . . .

Böszörményi Montlika Mihály csavarintott egyet menyecskéknek kedves fekete selyembajuszán:

— Haza megyünk vitéz kapitány ur; majd hazamegyünk, ha kimulattuk magunkat . . .

Azért a kocsmárosnak szerfelett tetszettek ezek a dánás, vidám hajdufiak. Mondotta is:

— Látom, hajdufiak kelmetek! De azért vigyázzanak, mert eddig még mindig véresre verték a tranczportot a székelyhidi pajkos legények.

— Minket verjenek meg! dünnyögték egyértelműleg a barnapiros arczu böszörményi, nánási, szoboszlói, hadházi, dorogi, vámospércsi hajduság virágszállai, kik a tekintetben mégis szót fogadtak a tapasztalt kocsmárosnak, hogy a gyertyafüstös, bolt-hajtásos nagy ivószobának az egyik felébe, a kármentő felé eső részébe húzódtak kecskelábu öreg asztalok mellé, faltörőkos nehéz, vaskos lókusokra.

Azonban gondoskodtak árvatölgyről metszett lehető takaros silápokról is, miknek a kármentőben

kerestek dugaszhelyet; nem másért dugták oda a silápokat, mert a tapasztalt székelyhidi kocsmáros azt is mondotta a hajdusági virágszálaknak:

— Kelmetek ne kezdjék, hadd kezdjék ők . . .
Ők az urak itthon.

Huszár Szücs Istvánék tranczportja nyugodtan fogadta a tanácsot, de egymás között arra végezték, midőn a tülekedés kezdődik: Hadházi Gergely az ajtónál, Montlika Mihály az ablaknál cselekszik a cséplést, a többi virágszál pedig csak szorítja elejbök a kevély székelyhidi legényeket.

Ime érkezének is templom után a székelyhidi legények. Ezüst gombra kapcsolták a mellényöket. Az ivóház üresebbik felében telepedtek meg. Bort parancsoltak, de az egyik székelyhidi nyalka mihamar sarokra toppant. Hetykén, kötölőzködve szólt a Szücs Istvánék tranczportjának, mely a cigány muzsikája mellett maga tetszése szerint mulatott.

— Hé! Ripacsos, ide muzsikáljatok! Keteknek már muzsikáltak eleget! Hé, ripacsos, most már nekünk nótázzatok! . . . Nagyobb nyomaték kedvéért a táblás fokossal is közibe zuditott a hajdulegények asztalára rakott üvegeknek.

Hadházi Gergely, Montlika Mihály elsődjére ugrottak be a söntésbe a silápok után, de iziben ütőfát ragadott a többi tranczportbeli katona is.

Hadházi Gergely az ajtónál, Montlika Mihály az ablaknál agyalta azt a székelyhidi botost, ki onnan menekülni akart. Ugyanis az asztalok, a lókusok alá szorultak a kevély legények, mert közülök négy holtan bukott a földre; de a kezét, lábát, fejét

még többnek törték véresre és a veresnadrágos kapitány nagy félelmek között esenkedett a Szücs Istvánék tranczportjának:

— Menjünk már fiaim! Hisz rátok gyül az összes székelyhidi nép.

Csakugyan a vészharangokat is kongatták már. A nép seregestől lepte bé az nagykocsmá tájékát. Azonban Hadházi Gergely, a nyitott ajtóból szemlélődván, marokra szoritotta a véres botot, kicsinylőleg mondotta:

— Még kevesen gyültek fel a torra . . .

*

Noha a félrevert harang egyre zúgott-búgott, noha már tenger nép gyült az utczára, muzsikaszóval indult ki a nagykocsmából a Szücs Istvánék tranczportja, de még előbb a kocsmárosnak minden üvegjére alkut kötöttek, úgy hogy, a mit az üvegekből a város alatt épségben kap vissza, tegye félre emlékül . . . Persze bakatorral töltették tele az üvegeket.

A székelyhidi nép zúgva-búgva állott félre a véres legények elől. Nagy fenhangan beszélték:

— Ezeknek is lesz még melegök! Csak eddig négy székelyhidi fiu halt meg, de ki tudja, hány változik még halálra? . . . Meg azután az a sok kezelába tört nyomorék is?! . . .

Azonban a Szücs Istvánék tranczportja nem ügyelt erre a morgolódásra, hanem rázendített az újabbik nótára:

Csákóját könnyel öntöztem,
 Gyászpántlikám rákötöztem;
 Tíz rózsát hinték lovára,
 Százannyi csókot magára . . .

Azután Székelyhid alatt meg tánczra kerekedtek és az üvegeket veszekedett kedvüen hajigálták az égre . . . A mék üveg épen maradt, az a kocsmárosé lett, noha gavalléros árát fizették annak is.

..

Midőn a poros posta-uton Pesthez közeledtek, a veresnadrágos kapitány imigy oktatta a Szücs Istvánék tranczportját:

— Fiaim, mindjárt Pestre érünk, abba a híres zsindelyes pesti nagykaszárnnyába. Nagy generálisok, őbesterek, tiszturak várják már ott kendteket és csak annyit mondok, ha valamelyik kérdezősködik, hova valók kendtek, csak egy beszéljen . . .

Nem hazudott a veresnadrágos kapitány. A pesti híres nagykaszárnnyában már valójában várták a hajdukat tollas kalapos generálisok, forgócsákóju ezredek, kapitányok, vitéz hadnagyok és midőn glédába rendezkedett a tranczport, szólitotta a hajdukat az egyik borotvált képű generális:

— Osztán, hova valók vagytok fiaim?

Mint sábeczkor a nánási zsidók, éppen ugy egyszerre kezdett zshivajgani a Szücs Istvánék tranczportja.

A veresnadrágos kapitány váltig csittitgatta a fránya hajdukat, nem hallgattak. A borotvált képű generális mosolygott ezen az egészséges, érczes

zúgáson, midőn ki nánásinak, ki szoboszlóinak, ki böszörményinek, ki hadházinak és ki más hajduvárosba valónak vallotta magát, dicsérve a hajdu nemzetséget . . .

Végre a borotváltképű generális mégis szóhoz juthatott, hej, bölcsen tudta már ő kigyelme ekkor a Szücs Istvánék tranczportjának minden lépését, mert most meg ezt kérdezte tőlök:

— Ugy halljuk fiaim, magokat megverték a székelyhidi parasztok . . .

No már erre haragosan zudultak fel a fránya hajduk, mérgesen kiabálták a generálisnak:

— De 'iszen minket nem vertek meg! Mi vertük meg őket . . . Már négyet ki is terítették, mikor jöttünk!

A tollaskalapos, borotváltképű generális kezdte a nevetést, de ő kigyelmével együtt nevettek a többi aranypaszomántos tiszturak is, meg a veresnadrágos kapitány orcáján is mosoly derült; sőt a generális nagy jókedvében tovább is kötölőzködött a Szücs Istvánék tranczportjával:

— Keveset vertek agyon kendtek!

Montlika Mihály, a fekete selymesbajuszu böszörményi Montlika Mihály, szavába vágott a generálisnak:

— 'Isz ha tudtuk volna, hogy nem kerekedik baj, akár mindet agyonvertük volna . . . De így is csak a veresnadrágos kapitány ur nagy kírísit níztük.

Generális ur nem haragudott a bátor szóért, mert még vidámabban folytatta:

— Legalább is a felét vertétek volna agyon . . . Akkor most ajándékot adnék kendteknek; mert még

eddig minden tranczportot véresre vertek, gyalázatba gázoltak a székelyhidi botos legények, a mi mind a katonáknak, mind a város előljáróságának nagy kisebbségére szolgált . . . (De már bizonyosan magyar bölcsőben ringatták ezt a kopasz száju öreg generálist, mert most meg, komolyra fordítván a szép magyar beszédet, szavát ekként végezte :) . . . Derék emberek vagytok fiaim! Ezután is, a csatában is így oltalmazzatok egymást . . .

A harci fürgetegekben bőven is volt részök; mert a Szücs Istvánék tranczportját, a hajdusági virágokat, a vitézlő „Kéniz Virtenberghuszárok“ nyalka regimentjébe osztották be.

Tar uramék ítélkeznek.

Kövér Hortobágyon magasra emelte fejét a fűszál. Még az ekhós kocsi fölött is hajladozott, mikor még a Tisza hulláma szabadon terülte be a szépséges magyar tájat. Itt a sovány jószág mihamar kövér hájat szedett zörgős csontjára, dagadó hussal párnázta ki fartövét. Az egyik legnagyobb jószágállás mellett a halmon Tar uram volt számadó gulyás. Ama Góliát Tarok fajtájából, kit ha kötélre csiphettek a kerület, a város emberei, ő császári királyi fellege gránátéros regimentjében mindjárt a Tar fiu lett zászlóhordó, mert a gránátérosok között is magasabb volt a Tar.

Bizonyosra vehető, hogy számadó gulyás Tar uram szökés folytán elegyedett a hortobágyi pásztornépek közé még siheder korában; mert a Tar nemzetség nánási hajdu származásnak dicsekszi magát, sőt mende-mondázzák is: a Tar hadaké volt a nagy Feketehalom tájéka is odaelő, mikor még a nánási és bűdi boszorkányok a nagy Feketehalomra repdes-tek az ördögök sípolásánál ördög gavallérokkal tánczolgatni . . .

Azonban bizonyosra vehető az is, hogy Tar uramat jövevény létére is becsülték mind a hortobágyi

pásztornépek, mind a debreczeni gazdák, másképpen nem nyerte volna meg a számadógulyási főtisztet, a midőn is több száz szarvas jószágot őrizgetett csontos, kemény bojtárival, nyakörvös fehér kutyáival.

Még akkortájt lovonjáró népnek számítódtak a gulyások is. Vasbográcsok sohasem szűkölködött parázshustól, többször a szolgafa is hajladozott az aranyoslében fürdetett, étvágyesiklandó illatu teher alatt. Ezenképen nemcsak a jószág, de a kintlakos ember is barnapirosra zsendült a kövér Hortobágyon, melynek a ritka esztendőkbeli szárazságai mellett eleven veszedelmei voltak a bolygó kapezabetyárok, kik alattomban lopódkodtak, mint a nádi farkas. Ezek tolvajlottak még a becsületes pásztortól is, ki szárnyékjánál étellel-itallal ajnározta az éhes kun-csorgót, midőn annak a hortobágyi csaplárosné előtt sem volt becsülete.

És virágfakadáskor keletkeznek némely különös, enyhe, illatos éjszakák a kövér Hortobágyon.

A cserebogár ilyen éjszakákon fekszik bele az almavirág mézes kelyhébe. A harizs a szálas fűerdőség közepette, a bódító virágszagu mezőn szerelemmámorosan ilyenkor kergeti párocskáját. A magános feketedaru, melynek párját lelőtték, nádligetes pusztai tópartján, féllábon mereszkedve, álmosan ilyenkor zsibbadoz, nem ügyelve még a kövér potykákra sem, melyek a felhő között bujkáló hold tünékeny sugárinál kaczerán lökdösik a víztükre felé pikkelyes testöket . . . Zsengenek-zsonganak a pusztai csapongó bogarak, szőrös csáppal rabolják a virágok mézét . . . Ó, keletkeznek ilyen enyhe, illatos

éjszakák a kövér Hortobágyon, mikor a fűvekből, bogarakból sugárzó lágy, delejes fénytől ragyogások sillannak keresztül az óriás mezőségen; de támadnak vak sötét, ismerhetetlen árnyakban gazdag éjszakák is, mikor a vihar a hegytetőn az ördögök nagyanyjának nyakába pattan és zúgó fürgetegektől környékezve száguldja át a nehéz álmotól tikkadt nagy magyar alföldet és az ördögök nagyanyjának koromfekete felhőfoszlányos szoknyacsafatjaival tévelyítő vak sötétséget terítget a tájra . . . Azonban várva-várt üdítő, langyos, kövérítő balzsamokban gazdag esőt ritkán szállít az ilyen száraz vihar a szomjas tájra, csak bolygóknak, kapezabetyároknak hasznos vaksötétséget, melybe rezes lángok olyankor lobbannak a bakacsinfekete égi kárpiton, mikor a vihartól sarkantyuzott boszorka fáradtan szuszsztant egyet-egyet . . . mert villanós fény csapkod a boszorka reves ajka körül.

. . . Némelynap támadnak ilyen különös éjszakák is a Hortobágyon. Bizonyosan ilyen éjszaka volt akkor is, mikor Tar uram gulyájából kövér dézsmát szakítottak az éjszakajárók . . . Azok is tudósok némely szerben, mitől a kuvasz erőtlenül lapul a földre, még vakkantani is képtelen. A szilaj jószág pedig bárány módra terelteti magát az éjszakajárótól.

Azonban történt légyen imilyen vagy bár amolyan éjszaka ez a tolvajcsiny, bizonyosan nem fordul elő az eset, ha Tar uram maga is vigyázott volna a gulyára; de Tar uramnak nagy Debreczen városában akadt némely sorja. A gulya kolomphibádzott-e meg vagy a kősója fogyott-e el a gulyának,

ezen nagy idők multán bajos azt biztosra mondani? Csakhogy Debreczen városából másnap délutánra következett ki számadógulyás Tar gazda.

Nagy kavarodást talált a szárnyék körül és a napsütötte virágos mezőn kérődző gulya mellett. A bojtárai szégyenkezve ujságolták számadó gulyás gazdájoknak: éjszakajáró bitangok kövér falkát szakitottak ki a gulyából . . . A jószágot a nánási réteknek nem hajtották, — e felől bizonyosak voltak a fürkésző bojtárok, akik már magok is kutakodtak a zsványok után.

Nem volt idő hosszú szeredásozásra, tehát fürgetegest káromkodván Tar uram, pihent hókafejú lovára hevederezte át a bundás füredi nyerget, ugyszintezenképpen parancsolt Szilágyi Gábor kedves bojtárjának, meg a másik ragyaverte egész szálember bojtárnak is. Mindhárman lóra pattantak és a többi bojtárra hagyták a gulyát és fürge lovukon azon irányba fordultak, merre felé mindig kövérebb-kövérebb a föld és fű, hol az áldott Tisza kanyarog, melyről üde szellők fujdogálnak. Bölcsen tudta Tar uram, miért fordult a Tisza irányába; tul a Tiszán se széle, se hossza a pusztáknak és sűrű bokrosan akad tanyája a kötött jószágnak; de meg mint a fajkopó úgy szimatol, nyomoz, derít a pusztaságon vénhedt pásztor.

Midőn a füredi révhez értek, már ott vallották az ösmerős révészek Tar uramnak, három czifra szűrös ember hajtott át itten falkás jószágot. Villant a Tar uram szeme, mert a révészmesterek csacska beszéde után (a révészek leginkább ilyenek) ösmerni vélte az egyik czifraszűrös éjszakajárót. Forgolódott

az a Tar uram szárnyékjánál is. Ime a jótétet ilyen zsványosan hálálta vissza . . . De mindegy! annak a czifra szűrösnek másfelé nem fordulhatott az első utja, mint a szolnoki nagy pusztaságra, ottan uralodik a betyárcsárdában a nyalka özvegy kocsmárosné, szuperlátos nyoszolyája van annak. Szuperlátos nyoszolyában hat párnára veti az ágycát, czifra szűrös betyár olyan édeseket hever azon, hogy a gróf sem különben a selyempaplanos ágyon.

Tar uramék éjszakának idején ügettek ehhez a magános pusztai csárdához. Az állás tövében csakugyan fehérlett falka jószág. Tapasztalt pásztor szóréről ösmeri a maga tulajdonát. Tar uram is mindjárt látta: ezek itt tulajdon jószágai, tehát rendes nyomon hajtottak . . . Ámde még ítéletet is kell tartani, mert ime, ládd, ottan tápáskodik a jószág mellől egy czifraszűrös . . . Hejh! Ez sem csatangol többet pásztortálmosító éjszakákon a nagy Hortobágyra. Tar uram a pásztorbottal olyan takarost cserditett a czifraszűrös fejére, nem is mukkant az éjszakaijára, hanem azon módon „kiadta“ a lelkét . . . Kámpecz volt neki, mire a másik czifraszűrös czimborája bajt sejditett és talpra ugorván, látta, hogy idegen emberek motoszkálnak a csárda, de meg a jószágok körül.

Tar uram ezen czifraszűrös felett is rögtön ítélkezett:

— Üssük agyon! Ássuk el! Temessük el. Nem keresi senki . . .

Azon melegében végeztek a második czifraszűrössel is.

A harmadik czifraszűröst, a nyalkábbik fiatal kapczabetyárt a csárdában szorították meg. Szép kocsmárosné szuperlátos nyoszolyájában szendergett, mikor ajtót rugtak rá.

— Add meg magadat! Hárman vagyunk! A czifraszűrös betyárt ezen rettenetes szóval ébresztette Tar uram.

Mestergerendás volt a betyárcsárda. Szoboszlói Szilágyi Gábor kedves bojtárjának csak ennyit mondott főszámadógulyás Tar Mihály uram:

— No, hé! Gábor, kasornyába kötni ezt a legényt . . .

És mire észretért a kapczabetyár, már kasornyába rántották. Tehetetlenül csüngött a levegőben a mestergerendához kötve.

Megint szólott kevés beszédü Tar Mihály:

— No! most, Gábor fiam, nadrágold meg! . . .

Hiába rimánkodott, hiába orditozott a kapczabetyár. Hiába siránkozott a szeretője is. Gábor bojtár a karikással foszlányosra verte a betyár bőrét. A vér csurgott róla.

Tar Mihály uram ezenközben bört parancsolt hármójuknak; csak mikor már nagyon fájdalmasan kérte a pardont a betyár, akkor ripakodott rá:

— Nincs pardon! Te sem kértél engedelmet a barmaid tolvajlására! . . . Gábor fiam, csak nadrágold hát, azután pedig igyál . . .

Vérbe fagyva, félholtan hagyták a gerendára kötött kapczabetyárt; ellenben a másik két czifraszűrösnek árkot, de gyenge árkot ástak és még a varju sem számolt többé rólok, mert a varjak is csak

az akasztott betyárokra tartanak számot . . . És midőn az ítéletet ekként végezték, még ennyit jegyzett meg Tar Mihály uram :

— Hát takarosan rendbe hagytuk ezt a sort is . . .

Azután pedig a százharmincz darab jószágot hiányosság nélkül térítették vissza a Hortobágyra. Majd, nagy idők multán a kasornyába kötött czifraszűrös kepezabetyár ismét térült-fordult a Tar Mihály uram gulyájánál. Most nem éjszaka lopódkodott, hanem ragyogó fényes délben jött oda, a mikor Tar gazduram bojtárival együtt kászolódott a parázshusos bogrács mellé. Szoritottak helyet a czifraszűrösnek is. Hálálkodott „vesző“.

— Tar bátyámuramnak köszönöm, hogy most becsületes ember vagyok. Sose felejem el azt a kinzást, de még a hetvenhetedik unokámnak is testamentumban hagyom, olyat ne tegyék . . . Én se teszek többet olyat, hanem gondját viselem a nagy Hortobágyinak . . . Tar bátyámuramék csak nekem szóljanak, ha csak egyetlen darab jószág tívelyedik is el, tiz másikat hozok helyette tul a Tiszáról.

A hétgalléros köpönyeg változásai.

Dudolán Sándor ur nem volt imilyen-amolyan czéda-béda ember. Ha nem is éppen rektor, de iskolamester volt Dudolán Sándor ur a lovas hajduk áldott földjén, a buzakalászos rónaság kellőded kellő közepére telepített nemes Hajduszoboszló városában. Már pedig Hajduszoboszlón az iskolamesterség sem legutolsó dicsőség, de mellette hasznos is. Keresztelőn, disznótorban, névnapon, kézfogón, mint szinte a legcsengősebb paripás lakodalmokon is megillető helye van a terített asztal mellett iskolamester urnak és mert jó hajdunépünk ha pénzét nem is igen dobálja ki okos könyvekre, de ételt-italt nem sajnál a tanítótól, hadd egyék, hadd igyék a vesző, ugyis eleget koplalt a debreczeni kollegiumban, hol némely délből nadrágszijcsattját rántotta szűkebbre az éhes diák, bárha a mi kálvinista hitünk bőjtöt nem ösmer.

Azonban azon nadrágszijcsatt-szorítás délebedek is elmultak, midőn Dudolán Sándor mester oktatóul szegődött a bivalynyaku hajdufiak mellé, kiknek kőkemény koponyáján diót, akár őszibaraczk magot is törhetett Dudolán mester, azok kutyába sem vették azt. A hajdukoponya már eredetétől kezdve ilyen, odaelő a török vitéz handzsárja, a császári ballon vitéz

kosaras markolatu nehéz pallosa pattogott arról, de csak ritkább eset volt, hogy a hajduvitéz koponyáján léket is vágott; mert való igaz az is, a nosza rajta fürge hajdu lehetőleg hamarosabban koppintgatott oda törökpasa uram fertelmes kopasz fejére és a putinás németnek kongós sisakjára; de midőn már ezen hadi idők elmúltak, a hajdu legények csupa barátságból is szives jóindulatulag kalapálták a táblás rézfokossal az egymás darutollas süvegtartóját. Azért a tapasztalt Dudolán Sándor mester nem is sokáig próbálgatta a hajduficzók kemény koponyájának baraczkkal és miegymással való puhitgatását.

Más tanítási módszerrel aratott Dudolán Sándor mester maradandóbb sikereket a szoboszlói hajdu akadémián, a hová a fűteni való töreket, szalmát, rágott csutka izéket, tűzeget az iskolások éppenugy háton hordták fel az iskolai nehéz szagu boglyakemenczéhez, mint csak szép Hajdunánáson az érdemes Csiha diák, Magi diák, Nyakas diák és Timári diák oskolamesterek idejében, kiket a nánási hajdunép máiglan is a nánási négy evangyélita néven emleget.

Dudolán Sándor mester nem volt ugyan evangyélita Hajduszoboszlón, de az ő oktatási módszerénél különbet még a négy nánási evangyéliták sem találtak fel. Jóságos szívű, csupa magyar zamat nyelvű szoboszlói Szilágyi Bálint bácsinak, még ma is (félszázadok multán!) könybe borul a becsületes kék szeme, hahogy a Dudolán mester módszerére emlékezik.

Valami takaros vásott had volt a Dudolán mester keze alá rendelve. A földpadlós, dohos iskola

szoba kemény padján szorongtak százhuszan, százharminczan is hajdufiak. Még a Dudolán mester edzett marka is hólyagosra tört volna, ha ezt a lovas-hajdu vakarékokat nap, mint nap, illómódon sorba fenekeli . . . Mert Dudolán mester próbálkozott azzal is, de a ficzkók a pálczához edződtek és ekkor más-ként segített magán Dudolán Sándor mester. Akkor-tájt bővebben termett a káka a szoboszlói szép határ-ban, mely kákának a tövén nem csupán récze-rucza költ, hanem a gyerekek valami takaros ostorokat fonogattak e kákából. Dudolán Sándor mester ilyen káka-ostorral művelte a keményfejű tanulóit, kik a pálczához edződtek . . . A hajdufiuknak a legérzékenyebb részét választotta Dudolán mester módszere szenvedő alapjául. És mi lehetett volna ez más ? . . . Mint a hajdugyerekek a két füle. Ehhez könnyen fért Dudolán Sándor mester, a ki a kákaostorral a fülét csetkelte és némelykor elannyira oktatta a tudományokban a lovashajdu vakarcsokat, mignem mindnyájának vérzett a füle és így azután ha tudománya nem is, de a „file“ takarosán fejlődött a kis hajdunak . . .

Mindamellett nem a káka-ostorról, sem a fülek csetkeléséről maradt fenn szoboszlói Dudolán Sándor iskolamesternek legszebb hirc-neve, hanem hétgalléros köpönyegéről, a milyen hétgalléros köpönyege talán az egész szép virágos Hajduságon nem volt másnak, mint csak a nánási „szükség nótárius“-nak, a ki azonban formájára vékonydongás és rücskös czéda béda ember volt. Még bizonyugysé' papirosból volt a „vatermörderje“ is, a mit manapság „kráglinak“ nevez a fordított nyelvű hajdu.

Azonban szoboszlói Dudolán Sándor mester nem volt ilyen papirgalléros ember ; — még a hétgalléros felleghajtó köpönyegje is bizonyosan különb köpönyeg volt a nánási nótáriusénál. Finom brassói képosztó köpönyeg volt ez. Vert ezüstből volt ennek a nyűhetetlen köpönyegnek még a csattja is. És Hajduszoboszlón ehhez a hétgalléros köpönyeghez, a Dudolán Sándor oskolamester köpönyegjéhez alkalmazkodott még talán az időjárás is ; mert az időváltozásával mindig változott a Dudolán Sándor mester köpönyegje is. Midőn ugyanis a télidő havas fürgetege engedett, midőn a tavaszidő a kiskertekben a védett bokrok alatt ibolya virágokat varázsolt elő a kövér olvadásban folydogáló hó és jégkéreg alól, Dudolán mester egy-egy gallért mindig lekapcsolt a hétgallérból, ugyannyira hogy midőn a délibábhulámokat ringató nyáron kotyogó csikóbőrös kulacsokkal, bicskahegyre való himmi-hummival rakott miskolci szeredásokkal ballagtak ki némely városházi „benlívő“ urak és Dudolán mester szalonnát sütni a kősülyparti limbes-lombos, madárnótáserdőbe, ekkorra igazi egy szál galléros porköpönyeggé varázslódott és vedlett át Dudolán Sándor mester télvihar fürgeteggel daczó hétgalléros köpönyegje ; de mely azután ismét galléronként nőttön nőtt, midőn zuzmarával, jégcsapokkal, ropogós hóval terhelt közeledett és közeledett a magyarföldi farkastrikkató télnek dandárja. Azonban Dudolán mester felől esikoroghatott ez a fürgeteg, mert ha még az ördögök nagyanja seprűzte volna is azt a veszekedett fürgeteg, akkor sem bujhatott a Dudolán mester ezüst csattos, hétgalléros köpönyegje alá.

Szoboszlói Szilágyi Bálint kúrája.

A Kösüly-vizében már csak hatalmas bokrétás-fejű nádszálak enyelegtek a pusztá felől támadó széllel. Szálas is volt az a nád, de meg vaskos, mint a tótfurulya, hanem a legszálasabb náddal is vetekedett magasságra, hajlékonyságra, bokrétás legény-pompára szoboszlói Szilágyi Bálint. Ő kelmének már a keresztnéve is bizonyosság, hogy a lovashajduk őrhalmos földjén ringatták nyárfateknő bölesőjét . . . Ugyanis a lovashajduk hazája Szoboszló és Szoboszlón a legkedvesebb férfiúi keresztnév a Bálint. A nádbokrétás, viczka kövér potykákban gazdag Kösüly-vize is ugyanazon hajduk kövérföldjének hasznos ékessége . . . Nyilvánvaló tehát, hogy szoboszlói Szilágyi Bálint mindenképpen a legvirágosabb magyar földön született. Hogy mégis nyárfateknőben ringatták, annak is volt oka-foka . . . A padláson gondozott, virágosra festett homloku családi bölesőt kicsinyelték ennek a buczkófiúnak. Ilyen hatalmas testű és fejű lovas-hajdufiúnak érdemes volt azért a Bálint nevet adni, mely Hajduszoboszlón a legeslegszebb név, ha arra érdemes a viselője. Már pedig szoboszlói Szilágyi Bálint érdemes magzata volt a lovas-hajdu ősöknek. Kemény feje, kemény ökle,

domboru melle, karja, czombja, széles arcza, vörös, vastag nyaka hirtelen nőő nyárfának csodás hatalmával és pompájával duzzadoztak. De csak a hirtelen növése volt kedvező talajba ültetett nyárfa gyarapodásához hasonlítható; mert az izma, erője a tölgyhöz hasonlítottak, milyen tölgyek — odaelő — a szoboszlai erdőben is nagyobb koronával bólintgattak. Ma már ritka ott az erdő, de ritkébbak az oly szál magyarok is, a milyen szoboszlói Szilágyi Bálint volt, kit becsültek is termete természetének ereje miatt, melylyel azonban ritkán virtuskodott; mert akkortájt sem tatár, sem német, de még francia ellen sem kellett hadakozni. Háborítás nélkül szaporodhatott a nemes hajdunemzetség. Szaporodott is mindmaga, mind kövérjószági, mind földjének kalászhai.

Ebbe a nagy csöndességbe csupán szoboszlai Szilágyi Bálint toppintott néha közbe . . . Ezen egy virtusából élete utolsó időjéig nem engedett, pedig talán kilenczvenedik esztendőjét is túllépte ez a hatalmas erejű hajdu, mikor a kövér hajduföldben nyugovóra helyezték. Nem más volt a szoboszlói Szilágyi Bálint virtusa, hogy mikor időnként sűrűsödött, gyülemlett testében a vér, takaros szép kocsián, lován a nagy hortobágyi csárdáig nem is állott meg. Bölcsen tudta, hogy a nagy hortobágyi csárdában mindenkor duhajkodnak botos pásztorok és ha ottan az árvatölgyfák irányában galiba történik, semmiféle hadnagy, semmiféle bíró nem szagol abba; mert ki-mit kapott? . . . hallgat azzal. Bölcsen tudván, hogy az ebesont magától forrad . . . Nohát nagyerejű szoboszlói Szilágyi Bálint takaros kocsián,

lován, kezes tölgyfabotjával ide rándult ki időnként, mikor már érezte, hogy a sűrű vér nem fér bőrében. Igaz ugyan, más hajduatyafi eret vágatott, pióczát ragasztott volna ilyenkor, de ő kegyelme a szilaj hortobágyi pásztorokkal csapott össze és néhány kemény magyart takarosan össze-vissza vert, mig-nem aztán végül Bálint gazdáról is csorgott a vér. De nem is akart mást; mert ilyenkor annyi vérét eresztették a hortobágyi botos czimborák, hogy azután szoboszlói Szilágyi Bálint jó darabig nyughatott sűrű vérétől . . .

Ez volt a szoboszlói Szilágyi Bálint kúrája, ez által oltalmazta gutaütéstől vérmes testét. A nagy hortobágyi csárdában még nyolczvanéves korában is véresre verte a pásztorokat, hogy azután a pásztorok meg ő kelmét verjék véresre . . .

Fehérlovon az éjszakába . . .

Nagyatyus már betöltötte életének nyolczvanhatodik esztendejét. A sárga, felkerekített homloku öregházból nem távozik messzire. Olykor szomorú gondolatjai támadnak. Számos testvérei között ő volt a legidősebb, azok mindnyájan meghaltak. Vasfajták voltak pedig. Mégis túlélte őket. Kedves gyermekei is voltak. Eltemette azokat is. Az én kedves anyám volt a legkedvesebbje. Micsoda sugár fa nőtt az egyetlen édesnek sirja fölött is . . .

Barátok, kortársak egész vándorserege tűnt le a fehérre meszelt házas hajduközség girbe-gurba, ákáczfalombos utczáiról is . . . És nagyatyus, a roskatag óriás a zsoltáros könyvből estve-reggel reszketős öreg hangon énekelgeti a régi kálvinista zsoltárokat, melyekbe nagy hívő lelkek vigasztalást, enyhítő kedvet irtak bele . . . És légy bár pogány, mint néhanap magam is vagyok, lágy érzelemre andalítaná lelkedet a nyolczvanhat éves aggastyán éneke . . .

Pedig a világ embere volt nagyatyus. Természetben óriás. Izmaiban aczéلكemény. Természetét illetve rettenthetlen. Barátság iránt fogékony. Áldozatkész. Csuszástmászást megvető, emeltfejú szabadhajdu.

Szép asszonynak, szép lónak, szép nótának, tüzes bornak barátja . . . Némelynap, midőn a hűvös fehér szobában egymás mellett üldögélünk, ő kegyelme oly különös, kedves történeteket beszél nekem életéből, mely életvidor, de becsületes magyar embernek változatos, hosszú életpályája; a ki most midőn az emberi élet egyik kiváltságosan nagy kort jelző hatardombjáról a múltba tekinteteket vet: kedves öreg orcája némelykor földerül, máskor könyek tolulnak szemébe . . .

Midőn az egyik téli este a boglya-kemencze enyhe szomszédságában melegedtünk, az édesanyjáról, szépanyámról beszélt nagyatyus.

Egész az 1830-as esztendőig merengett vissza nagyatyus. Azon évtizednek az elején halt meg szépanyám, kit nagyatyus jobban szeretett, mint még ahogy galamb is szereti a buzát.

Késő őszi komor alkonyatkor a bánatos szép szál fiuk, a család tagjai, állották körül a fehérhaju özvegy nagyasszony ágyát . . . A nagyasszony sáppadt arcát már ekkoron a halál angyalának szárnya árnyékozta. A széles hátú öreg diófa asztalon, melyen már nem egy Daróczinak koporsója volt felravatalozva, gyertya lobogott. Ennél a gyöngéd fényű világításnál a különös árnyékok zavartalanul libeghettek, kóvályoghattak a téres fehérszoba távoli sarkaiban. A muzsikálós vén órát is megállította a gondos kéz, nehogy pajzán minéte tánczmelódiájával kísérje a haldokló utolsó sóhajtását . . .

A nagyasszony, midőn egyszer enyhült, szólította fiait:

— Kedveseim, úgy érzem, nekem különös jót tenne most egy-két falat görögdinnye.

Majd másról beszéltek. Mert már kései őszi volt és már ekkor nem lehetett kapni dinnyét a nánási határban, még ha ily kései őszi nem lett volna is; hisz a dinnyetermesztés nem volt általános. A böszőrményi hajduk valamennyire ugyan értettek hozzá; de még ők sem becsülték annyira, mint később a tiszamenti birtokos Ónodi Berezi, ki Ázsiába fáradott válogatott igazi faj dinnyemagokért . . . Hát annyiban is maradott a haldokló nagyasszony kívánsága. Még nagyatyus sem válaszolt rá semmit. Csak midőn a szobából kilépett, nyergeltette a fehér hátilovát. Akkor még olyan legény volt ő, hogy elsőbb lovas nem került nála a sik hajduföldön; mert karikással lóhátról verte agyon — agarászás közben — a vad réti farkast és fehér hátilovánál még szívósabb, futósabb, délczegebb nyereg alatt járó ló nem rugta azontájt a hajdusági gyeget . . . Mostan is hát nagyatyus nem szólott még a testvéreknek sem. A „kisajtón“ kívülre óvatosan, távolabbra vezette a nyergelt paripát, hogy dobogásával ne zavarja meg a csöndes udvart . . . De azután nyeregbe pattant és a fehérlovon úgy vágztatott a sötét, késő őszi éjszakába, midőn felülről csillag sem igen ragyogott, csak a költöző vándormadár rikoltozása adott egy-egy jelt, hogy van még élet az őszi sötétségbe merült földön.

A fehérló pihenés nélkül iramodott az éjszakában. Maradoztak a mértföldek; mert a böszőrményi piaczon, a kofáknál, még tallérért sem kapta meg

nagyatyus a keresett dinnyét, a hepehupás ország-
uton, a titokzatos betyárcsárdák mellett, Debreczen
felé vágatott tovább nagyatyus. Ugy repült a fehér
lova, hogy az ijedős ember kísértet helyett nézhette
volna el . . . Mégis nem fáradt hiába. A debreczeni
piacon még nagy éjszaka is talált olyan kofát, kitől,
illő árért, ritkaságként őrizett két dinnyét vásárolha-
tott be a kápára kötött miskolczi szeredásba . . .
És azután ismét pihenés nélkül vágott neki az
éjszakának, mely sötét felhőt borogatott a halott néma
tájra . . .

Nánástól Debreczen és vissza körülbelől meg-
vagyon tizenkét Istenmérte magyar mértföld ; de még
nem virradt fel és az öreg hajdu kocsis már otthon,
az udvarban, csutakolta a tajtékos gyönyörű fehér
paripát.

A nagyasszony nyugtalankodott is Pista fia
miatt. Nem tudták neki mondani, hova tűnt el. De
villant a szeme, midőn ismét látta fiát. És a hal-
dokló asszony, a szívből fakadt nagy szeretetnek gyö-
nyörüségét élvezvén, még mosolygott is fiára, midőn
íme az őt a kívánva-kívánt dinnyével kínálta meg . . .
És a dinnyéből harapott egy-két falatot ; de ezután
nemsokára meg is halt a nagyasszony . . . Boldogan
halt meg, mert a szeretet fehérgalambja turbékolt
távozó lelkének . . . A nyolczvanhat éves nagyatyus
pedig ma is lelkiörömmel és elégedettséggel beszélget
efelől.

— Pali fiam, ládd, én úgy érzem, jó dolgot cse-
lekedtem akkor, midőn fehér lovon vágattam az éj-

szakába és nagy messziről hoztam dinnyét haldokló édesanyámnak.

Én pedig a boglya-kemencze mellett mélázva gondolkozom, micsoda erőtlen, sivár, szeretetnélküli korcsok vagyunk mi nyalka, czifra-bifra ifju magyarok a zsoltárokat énekelgető öregeinkhez képest...

A pataki réten.

Ez sem volt utolsó eset, midőn a kedves öreg nagyatyus, nemzetes Daróczi István uram százhusz hold kaszálós rétet bérelt a pataki határban a sáros-pataki kollegiumtól. Nemzetes Csohány János uram volt társa ezen vállalkozásban . . . A selyemszálu széna kellett a sok jószágoknak. Tehát nagyatyusék harminczkét kaszás nánási hajduval vágatták rendre az illatos rét virágosfüvét. Már pedig harminczkét kaszás nánási hajdu ugyancsak fogja, nyomja a kaszanyelet. Nem is cselekedhettek másként. Egy az, hogy a kasza könnyen suhogott a kérges hajdumarokban, más az, hogy nem hamvába holt ügyelőjök volt nekik manap is élő hű szomszéd, Szücs István uram személyében, ki talán még a pacsirtánál is korábban ébredt fel és maga vitte legelől a rendet, katonásan kilépven, izmos, ernyedetlen munkáskarokkal suhintván a réti mezőbe a kaszát, melyre köncseppként hullott a virágok harmata és kövér, vastag rendek jelezték az utját, melyen a harminczkét kaszások verejtékezve, dűnnyögve követték hűséges öreg Szücs István uramat . . . A gazdát nem sejtő paraszti emberek csufolkodós kishitűségével többször is szeméretétitették Szücs Istvánnak a harminczkét kaszások :

— Beg töri kend magát, talán biz' sajtot kap kend ezír' a nagy szaladásír' . . .

Hanem azért a kérges marku harminczkét nánási kaszások emberségesen rendre vágták mind az anyaszénát, mind későbbed a gyönge sarjut. Nekik is bőven megvolt a hasznok a becsületes munkájok után, nagyatyusék sem panaszkodtak, hogy ritka volt a pataki réten a vontatókba rakott illatos széna . . .

Amde történt, hogy a sárospataki kollegiummal ellentétben némely földes urak pert indítottak a pataki rét fölött, a mely réten át fűzfáktól árnyékos, halban gazdag patak folydogált . . . Némely földes uraknak is feküdt itt rétyök, a kollegium rétyéből ehhez akartak tekintélyes darab földet perelni . . . Különösebben az eret, a patakot akarták magoknak tulajdonítani . . . A kollegium pedig nagyatyusékra hivatkozott. A nánásiak bizonyítják, milyen terület földet béreltek és meddig kaszálták a rétet.

Tanubizonyosság-tételre Patakra hívták tehát nagyatyusékat. Nevezetes uriember volt ott akkor Meczner Rudi. Maga jött atyusékért és a Medve ügyvéd is velök volt, a ki ezen utközben Ujfaluban tizenkét tojásból fogyasztott rántottát. És inderkedtek is vele, hogy tizenkét csirkét pusztított el, mert kissé zavarodott tojásból készült a Medve ur rántottája.

Két kocsival mentek. Tánczos paripákon. Ment maga a nemzetes Csohány ur is. Még két nánási főkaszást is vittek tanuságra, Szücs Istvánt, meg az öreg Toronyit . . .

A nánásiak tanuskodtak is hiven és legjobb tudomások szerint a kollegium igazsága mellett, ami

nem tetszett semmiképpen Dobozy nevezetű főszolgabírónak; mert az uraságok embere volt és így fürmedt nagyatyusra:

— Fekete lilek van abban a szip ünneplőben.

Ugyanis nagyatyusék ünneprendű szép magyar ruhába voltak öltözve . . . Büszke, kemény hajduember volt nagyatyus, nem tűrte senkitől a becsmérő szót. Most is felvillant a szeme és ott a pataki réten a sok külön különféle urirendek előtt annyit mondott Dobozynek:

— Tartsa meg az ur magának az ilyen csunya beszidet.

Azzal nagyatyus neki indult az érmentén és pontról-pontra mutogatta a határt.

— Még itt fogtuk a halat . . . Eddig kaszáltunk!

A nánásiak hitet tevén: a pör a kollegium igazsága mellett dőlt; de a pataki kollegiumi urak tartottak is olyan áldomást a sárospataki nagyvendégfogadóban, sem két, sem háromezrzesba került az a pazarkodás. A cigányok még másnap reggelis húzták, csak a két kaszás nánási magyar, Szücs hajdu és öreg Toronyi hajdu uramék buslakodtak szárnyatörött darvak módjára az asztalvégen. Ő kigyelméjék sem ettek, sem ittak. Mindig csak az motoszkált a becsületes jámbor hajdukoponyájokban, hogy kik fizetik ennek az áldomásnak a pazar költségét?

Nagyatyus kártyasorban.

Annakidején öles termetű szép hajduférfiu volt a kedves nagyatyus. Nemes Nánás város hajduinak bizodalmából alhadnagy is, mert a „fűhadnagy“ a polgármester volt . . . Hadnagy uram intézte a rendőri ügyeket. Ama kurtanyelű ásós, verekedésrekész szilaj korban fontos tisztség volt ez. Máiglan emlegetik az öregebb hajduk, hogy kedves nagyatyus vaskeztől egyiránt rettegtek bitangok, duhajok.

A gazdag nemzetes Lenthe Balázs különös kedves komás ur volt nagyatyussal. Midőn az egyik délután a Lenthe-udvar felé jártakeltében a fehérre meszelt házba fordult nagyatyus, az öreg diófaasztal mellett, a bőrszékekre és karoshátú divánra telepedve vendégeket talált.

Már gyertya lobogott az asztalon, mellette pipagyujtószerül „fidibusz“, a serlegben és orrosban a láncsókjaként ízes, ürmös pirosbor . . . Kártyáztak az urak.

Bort vásárolni jött Lenthe Balázs urhoz tul a Tiszáról Rhédey nevezetű földesur. Jó négy lovon jött. Vásárolt is két hordó bort és ekkor (ebédközben erős áldomást iván) a tardosi uraság szavára kártya mellé ültek. Ott volt a patikus is. A szerencse Rhédey

urnak kedvezett, mikor már nagyatyus közéjük érkezett: legalább kétezer forint bevert előtte. Nagyatyus csak nézte, nézte a játékot és talán nem is elegyedett volna bele, hahogy Lenthe Balázs kedves komájának pénze nem fogyván: halasztékot nem kért volna szerencsés vendégétől; de feenyen mondotta a túl a Tiszánra való ur:

— Ne játczík az, a kinek nincsen pénze . . .

Erre a kevély, háládatlan szóra tüzre lobbant a nagyatyus büszke hajdu vére. Volt vagy hétszáz forint a belső zsebében (igaz, hogy másvalamire szánta azt) és mivel Lenthe komja is biztatta, szerencsét próbált és bár óvatosan játszott, mégis eluszott már hatszáz forintja . . . Még a tardosi vendég is incselkedett nagyatyussal az óvatos és mégis szerencsétlen játéka miatt, mondván:

— Így játszik a bakter . . .

Ha már ennyi veszendőbe esett, üsse kő! Nagyatyus a hetedik százast is előkotorta a belső zsebből, de a hogy az ujosztatkártját kézbe kapta, mindjárt látta, érezte, hogy fordult a szerencséje . . .

Tényleg fordult is . . . Száz, kétszáz forint volt egy kártya és midőn a tardosi urtól már minden nyereségpénzét, sőt az utolsó forintját is elnyerte, példálódzott a tardosi ur, hogy mivel nincs már több pénze, nagyatyus fogadjon tőle váltót. Nagyatyus most adta vissza a tromfot a hányiveti tardosi urnak:

— Akinek nincs píze, ne játczík . . . Uram! így játszik a bakter . . .

Rhédey ur vakarta a fejét. A mellényje zsebébe nyult. Az aranyóráját lánczostól tette az asztalra . . .

Odaveszett az óra is. Még a négylovát is elnyerte nagyatyus a kocsival és a két tele boros hordóval együtt . . .

Most már csakugyan nem volt mire játszani. Mindamellett szólitotta a tardosi urat nagyatyus, az aranyórát kezéhez adván :

— Itt az órája uram ! Még talán azt gondolhatná a felesége, valami rossz helyen hagyta . . .

Nem szólt semmit, csak sunyított a tardosi úr . . . Nagyatyus meg tovább folytatta :

— Azután a kocsiját, meg a lovait is viheti ; mert ha gyalogszerrel állít be, majd nem kap otthon ebédet . . . De már azonban a bort nem adom oda, mert akinek nincs píze, az ne játczik . . . Uram ! így játszik a bakter.

Üres szekérrel, garas nélkül indult utnak Tardosra Rhédey ur, de nagyatyus még Lenthe Balázs komájának és a patikusnak is emberségesen kezökhöz adta a tardosi urtól visszakerült pénzeket . . .

— Mindamellett csunya ember a kártyás ! kedves nagyatyus ezen szókkal fejezte be mondókáját a minapákban, midőn is az öreg házban otthon tanyáztam és viditottuk egymást a fehérszobában az én szívem szerette kedves jó öreg nagyatyámmal, az öreg nemzetes Daróczi István uratyámmal, ki a maga idejében éppenséggel nem volt legutolsó ember a hajduk földjén . . .

Nagykalapú Szücs István.

Amaz huszár Szücs István káplár urnak fia az öreg Szücs István. Kedves nagyatyusnak hű szomszédja és ujságolvasgatótársa. A fehér háza előtti ág-bogas eperfán magam is gyakorta eprésztem a pillangót kergető gyerek-korban és mostan is száz-esztendőnél idősebb, iromba virágos orrossal tisztelt meg emlékeztető gyanánt az öreg hajdu, ki így télviz idején valami pompás és meleg ködmönben legénykedik, mely ködmönnek alighanem hajdu szücsmester nemes Takaró Ferencz uram és barátom varrosgatta selyempihés virágait.

De nem is annyira a ködmönről, hanem inkább öreg Szücs István szomszédnak nagy kalapjáról mondok valamit.

Azon nagy kalap nem mai származásu. Midőn azt Szücs Istvánné asszony varrta, fiatal párok voltak mind a ketten. Akkortájt a szalmakalap fonásnak és varrásnak sok hasznát élvezték téli estéken a padka körül fonogató asszonynépek ; midőn még a hajdu város ezen ezreket boldogító, virágzó háziiparát nem pusztították el az állami közpénzzel segített magán üzerek gyári vállalatai . . . Haj ! haj ! Ebben a szörnyű bölcs és okos világban így rongyo-

sodik a nép és az egyes így gyapjasodik a köznek rovására.

Nos hát az öreg Szücs István nagy kalapja is ilyen házilag fonott, házilag varrott szalmakalap volt. Olyan széles, sátornagy karimát remekelt erre az asszony, a Szücsné asszony, hogy forrónapos aratás közben Szücs István szomszédnak arcát, vállát, egész felső testét hús árnyékkal takarta. Bizony ilyen sátornagy karimás kalap nem volt még másik a széles nánási hajduhatáron.

Özvegy Kántor Gáborné buzáját takarta Szücs István jeles nevezetű öreg Girus Mihály emberséges hajdu szomszédjával. És akkor még sarlóval takarták a buzát. Az Urunk különös kegyelme oly szépen kimélte a Szücs Istvánék takarását, hogy míg az özvegy asszony buzáját takarták, nem zuditott borulatot az égre a Micsky-zugja felől. Pedig ez a Micsky-zugja arról volt az öregek között híres, midőn onnét felhők röpültek az égre, rendesen jeges, erős vihar támadt akkor.

Csakugyan Micsky-zugnak is azért nevezték el azon tájat, melynek irányában manap a nemzeti Takács István uram nyárfás tanyája fekszik, mert egykor az ezen zugból támadt hirtelen vihar jeges fürgeteggel zudulván a pusztára, nagyobbbrészt dögre verte a Micsky juhász virágos mezőt, kövér réti-fűvet majszóló nyáját; minek fölötti búskeservében Micsky juhász a nyárfára akasztotta magát. A pusztult nyájnak ekként pusztult el a pásztora is.

Odaelő történtek ilyen különös esetek. Vidáman szuszszantottak tehát fel Szücs István és öreg Girus Mihály szomszédék, midőn az özvegyasszony buzáját úgy keresztbe rakták, hogy a balszerencsés Micsky-zugja felől borulat nem támadt reájok. Az ilyen vihar ellen kis oltalmat nyújtott volna Szücs Istvánnak a sáternagy karimájú szalmakalapja, de mely alól ravaszkásan sunyogatott a nyári napra, mely míg sugárral az öreg Girus Mihályt rákvörösre perzselte, a Szücs István orcájához, tarkójához nem férközhetett, hiában kerülgette a hulló kövér kalászos buza szálak között.

Öreg Girus Mihály irigyelte is ezt a kalapot... Midőn pedig, a takarást végezvén, hazafelé ballagtak szombatnapi alkonyatkor a nánási sugártorony irányába, Szücs István hátára akasztotta a nagy kalapot. A hány takaró a dülöuton menet ezt a nagy kalapot látta, mindnyája csodálta azt.

Nánáson még ilyen széles karimás kalap nem volt divatban. Dicsérték is a Szücs István kalapját.

Tréfára mindig szer volt Szücs István. Most is hát, mit ki nem gondolt? Nagy komolyan mondotta:

— Szíp a kalap! Szíp! Csakhogy nem lesz tartós...

— Már mir ne tartana? Tudakolták a takarók. Szücs István kacintott a szemével.

— Sora van annak... Girus Mihály bátyám itt la a mondhatója... Ű keme szokta használni. A holdvilágon mindig ebben tánczol és úgy lési a tarlón az árnyékát, hát hogyne nyúne el ez a kalap...

Mindnyájan jóízűt nevettek a hajduk. Valami kegyetlen tréfásnak tetszett, hogy az a nagyfejű öreg hajdu, az öreg Girus miként tánczolgat a sátozkarimás kalapban és miként lesi a kalap alól, a holdvilágtól ragyogós mezőn, a mókus módjára furcsán mozgó tulajdon árnyékát . . . A mi nem is utolsó volt volna; mert, mint mondtam, nagyfejű, borzas hajdu volt a jó öreg Girus Mihály, kinek azonban pőtyögősen esett a Szücs István tréfája. Borzogatta szemöldökét, a bajuszát és midőn a vidámkedvű takarók inderkedtek vele, dűnyögött:

— No megájj Pista! . . . Ezt ne feledd Pista!

Dehogy is felejtette volna el ezt Szücs István (nem azért volt hajdu!) és bármennyire is ragaszkodott dolgos, kenyeres pajtásához öreg Girus Mihály szomszédhoz, vacsora közben még özvegy Kántor Gáborné asszonyomnak és szép magyar házanépének is tréfálkodva mondázta, hogy éjféléknek idején, holdvilágnál, miként szokott tánczolgatni a kalapban öreg Girus Mihály, magatetszéssel nézegetvén furcsán mozgó árnyékát.

Füstölt dísznóhusos, savanya kaszásleves, de meg frissen sült turósbéles volt a vacsora és miközben így mulatoztak a takarók és a háznépek a Girus Mihály tánczán, nagy dohogva állott fel Girus Mihály és mintegy „félredolgára“ fordult ki a pitvarból az öreg. Pedig az ólhoz loholt nagy ravaszul. Ott volt a takarók holmija lerakva. Ott fehérlett a Szücs István sátozkarimás kalapja is. Öreg Girus Mihály-nak nem kellett ennél több. Mikorra Szücs István térült, a vén kujon Girus Mihály a bieskájával czik-

li-czuklisra csipkézte körül a csodaszéles kalapkari-
mát.

Most meg már Girus Mihály és a házinép
nevették Szücs Istvánt . . .

Fáj a lelkem, hogy ma már nem tud így
nevetni, nem szok' így tréfálkozni az árva magyar
népem ; mert a régibb idők egyszerü, gyermekded
kedélye, elégedettsége pusztul és napról-napra szo-
morítóbban keseredik, rongyosodik a magyar.

„Esis lesz . . .“

Tavasztól késő őszig nem szűnik a hajduember a földmivelési hangyamunkában. Kedvező esztendőben vidáman, elégedetten cselekszi dolgát. Buzával, gabonával tele a szuszik és a hombár. Csöves kukoricza csörög a padláson. A pinczében is savanyodik már az ujszürésü bor. A szalónnára hizott disznók is jóízűen majszolnak a vályuból; bent az istállóban étvágygyal kérődzik az illatossarju mellett a kedvencz tehén és az esztendei igától meghúzott lovak is kezdik a hust szedni, a mezei munkák dandárjának végeztével pihenhetnek eleget a késő őszi éjszakán, melynek növekednek lomha szárnyai, midőn borongós felhővel takargatja be a méla holdvilág ezüstporos utját. . . .

A hajdu nép is ekkor kezdi a szomszédolást. Éjfélíg tanyáztat. Midőn már vadludak gágognak a sötét égbolt felhő rengetegei közül és az éjszakának nyúlik, hosszabbodik homályos szárnya a nap rovására, mely betegen, bágyadtan tekint vissza az egri hegyek felől a tarolt, elhagyott mezőre, hol hűvös eső csapkodja a kint felejtett, rohatag vöröstök bibircsós oldalát.

Bent a városban jeles ház a Bódor-Nyakas Sándorék országutszéli háza. Apró ablakából barátságosan pislákol a mécsvilág az alattomos éjszakába. Onnét gyakran hallatszik czitoraszó is . . . Vidámkedvű öreg özvegy Bódor-Nyakas Sándorné született Csiha Kata néne. Legényfiai vezetik a gazdaságot, mely bőven terem mindent, a mi a hajduházhoz szükséges. Az ablakalatti kiskertben, a nádfélszeres kasokban még ákácztvirágmézet is fontsámra hordanak a tikkasztó nyári időben azok a bolondos mérgű és mégis oly igen-igen hasznos, kedves méhikék . . . Azért érdemes ezt itt megemlíteni, mert nagyatyáink, nagyanyáink egyszerű idejében arról is nevezetes volt öreg Bódor-Nyakas Sándorné született Csiha Kata, hogy felette kedvelte a meleg mézes bort, de olykor-olykor a mézes pálinkát is, melyet a saját „kis-üstjén“ főzött . . . Akkor még minden jómódu hajduháznál volt „kisüst“. Vitriollal pancsolt spiritusszal nem mérgezték a népet.

Ha tehát a felhős hosszú őszi éjszakák kezdetével a szomszédságból begyűltek öregebb-fiatalabb népek az országutszéli Bódor-Nyakas házba tanyáztatni, a mécsvilágbeli olajat, kanóczot nem sajnálta Csiha Kata néni. Jó maga az ajtó mellé, a széles boglya kemenczéhez tapasztott magas kuczikba kapaszkodott fel, onnét nézte miként durákoznak fiai a legénybarátokkal, onnét hallgatta a szomszéd asszonyoknak, embereknek beszélgetését a világsorjáról. Leginkább a szalmátfonó asszonyok nyelve pergett (a széles világon párját alig találni a nánási hajdumenyecskék pergő nyelvének), a férfiak pedig hüvelyk-

ujjal nyomkodva a pipába a serczegősen égő dohány-csörmelékét, a báránybőr sipka alól bólogattak. Csak olykor vetettek oda egy-egy csintalan szót, a mire támadt is azután a jóvérű asszonyok részéről köhögés, kahogás és hejnye, ajnye . . .

A ki azonban a pislamécs szegény világánál, a süldődohány nehéz füstjén át a kuczikig elért tekintetével, megügyelhette, hogy Kata néni sűrűn nyulkál a magas kemenczetorokra, hol más esetekben a czirmos macska melegítgette horpaszát, és duruzsolta az elégedett macskák nótáját; de mikor Kata néne a kuczikba telepedett, siccz volt a torokról a czirmos macskának, mást melegített ott Kata néni . . . Potrohos csuporban állott ott az ákácztörzs mézes bor. Az öreg Kata azután nyulkált oda oly sűrűn; mert a Csiha faj olyan okos faj Hajdunánáson: a bort leginkább felé helyezi a víznek, melybe (szerintök) belefordózik a béka! De nem megszólás ez az írás, egyszerűen magyarázat, hogy Kata néne miért kedvelte oly felette a bort és hogy ezen éjszakai tanyázás közben is miért ragadozott a szeme. Lám micsoda csodás hatásu szer ez a méz. Kata néni a torkát locsolgatta mézes borral, mégis a pillái ragadoztak, éppen mintha mézzel kenődtek volna meg . . .

Már a fiatalok is észrevették, hogy Kata néni miként szundikál, miként bólintgat a kuczikból, hát szólt is neki a nagyobbik fia, a Sándor:

— Feküdj le idecsanyám! Mit gyötri magát . . .

De nem olyan bölcsőben ringatták Bódor-Nyakas Sándorné született Csiha Katát, hogy mindjárt

ilyen könnyen megadja magát a fiatalok előtt, kik bizonyosan a torokon melegedő csuport is ügyre vették, azért kunczogtak, — Kata néne tehát a borongós időre akarta kenni pilláinak bágyadását :

— Esis lesz fiaim ! Azir' bólogatok . . .

A tanyázók tovább folytatták a mulatságot és mivel nem ügyeltek Bódor-Nyakas Sándorné született Csiha Katára, egyszerre csak nagy dübbennésre riadtak fel.

Kata néne addig bólogatott, addig bólogatott a kuczikból, mignem a sárgafölddel mázolt szobaföldre rántotta a feje. Nagy dübögéssel hoppant a földre ; de nem törte csontját, sőt még maga is nevetett, mikor Sándor fia említette :

— Lám, jól mondta ides anyám, hogy esis lesz . . .

Azóta a nánási hajduk között fentmaradt ez az eset országuatszéli Bódor-Nyakas Sándorné Csiha Katáról ; sőt mindjárt idézi is az öreg Szűcs István szomszid, hahogy Csohányné szomszidasszony a kuczikban bólogatva szundikál.

Hej ! mert a kuczikunk még csak megvolna, de a mézes boros csupor nem igen melegszik többé a kemence torkon. Mert szegényedik, fakul a hajduság.

Jóna uramat a tanácsházba hívják.

Jónák többen is éldegéltek Nánáson. De ki közöttök a Jóna-család hírét-nevét alapította, ama bizonyos „nyálás“ Jóna uram volt, ki két kezének szorgos munkájával szegény emberi sorból vergődött nagy gazdagságra. Olyan szorgos, dolgos két kezet ritkán teremt a mindenható. Mert pihenőt még akkor sem ösmert nyálás Jóna gazda, mikor például az utcán a városházára igyekezett. Legalább is valami rossz kötőféket bontogatott a fonalaira . . . És mikor ilyenkor kérdezték, mert a szóval is fukar volt, rövidesen felelgetett vissza:

— Már én ilyen vagyok, — dolog nélkül egy perczenetig sem lehetek meg . . .

Amde nem hiába turta a barázdát. Kapa, kaszanyél nem hiába tört hólyagot a patakemény és kerges markán. Birka-tartással, disznó-hizlalással nem hiában czüllődött. Szaporodtak a földjei. Barmait külön pásztorok őrizték . . . Az egykori keshedt, ösztövér, kapzsi, de munkájában fáradhatatlan paraszti ember oda emelkedett, még a város másik oldalán is süvegelték. Hallja kend — helyett: kigyelmed! Gazduram lett a becsületes neve, bárha a zsirosra kent-fent ködmönt még mindig szivesebben viselte a módos feketeposztó dakunál. Valójában az ételben is

a zsirost kedvelte Jóna uram — főbbképpen a lán-
gost, a juhturós bélest . . . A lakószobája is rakott
kamrához hasonlított. A mestergerendába vert sze-
geken bunda nagy oldalszalonnák csüngöttek. Néme-
lyik már sárgult az avasságtól . . . A falmentében
pedig telisdedteli zsiros és turós hordók állongtak.
Bármiféle bársonyos diványnál többre becsülte azo-
kat nyálas Jóna, a ki mikor disznót öletett (tizet—
tizenkettőt egyszerre), a disznótor reggelén minditig
csapra üttetett egy négy csebres hordót, azután ekként
biztatta a bölléreket és bébilléreket:

— Addig senki nem megy innét haza, a mig
be nem szedjük ezt a kis borocskát . . . Mert a négy
cseber bor nyálas Jóna gazda számítása és szava
szerint csupán „egy danlásra“ való volt . . . Azt hát
meg is kellett inni. Cselekedték is a mesterek és bébil-
lérek; de mivel a Jóna uram bora leginkább eczetes
izü bor volt, mézzel kavarta a borocskát a gazda,
kinek a méze is hordószámra állott. Persze néme-
lyik böllérnek a belsejét zavarba is hozta ez a saját-
ságos és szokatlanul sonkolycsörmelékes ital . . .

Végül Nyálas Jóna uram azt a becsületet is
megérte, hogy mint jógazda ember a városi képvi-
selőtestületbe is belőlkerült. És a mikor első ízben
hivta meg a tanácsházba a pengő sarkantyus Tas-
nádi hajdu, a társasághoz illő módon készülődött
Jóna. Az ujabbik nehéz borjubőr csizmáját avasháj-
jal oly vastagon kenette be, a Bunyó s meg a Tisza
kutyának már a csizma szagától is csorgott a nyála.
A fekete zsinóros nadrágot és bekecset meg a deb-
reczeni nagy szabadságból hozta, debreczeni legelső

szabómester remeke volt azon minden öltés, minden ollónyiszsztantás ; hanem a hosszú fürtös hajáról sem feledkezzünk meg gazduramnak. Arra különben is büszke volt. Még görbe fésűt is viselt a tarkóján. Közönséges alkalmakkor a haj annak is megtette. De már ilyen nevezetes alkalomból nem sajnálta tőle a ludzsirt sem Jóna gazda. A lábon álló üveges tékában szerencsésen kezébe akadt egy mázos csupor, mely sárgás fehérszínű, szépen megülededett kenőlékkel volt színültig telve. Ugyan ludzsirnak kissé ragadós is volt a csupor tartalma, de Jóna uram nem ügyelt rá. Mindig csak azon törte a csürhe-járását, micsoda szép tisztesség is az, mikor az ilyen szegény parasztsorból gyarapodott ember a főhadnagy, a nótárius uramékkal, a nemzeti szenátor urakkal a nemes város tanácskozó házában széket ülhet . . . E fölötti örömeiben illő vastagon kikente a haját és azután kalapot tévén, pálczáat fogván, szép gangos léptekkel a „városba“ indult.

Nyaratszaka volt. Midőn rajzik a légy és a kiskertek virágán százezrével zümmög a darázs és a méhike, mely a galambbal együtt legkedvesebb és leghasznosabb jószág volt nyálas Jóna uram szemében ; mert sem a galambnak, sem a méhnek nem kell drága takarmányt adni. Mindegyik keres magának ételmezt. És csakugy Isten nevében szaporit a galamb is a nádtetős padláson, miként a méhike is lépekkel rakja tele a szerény gyékénykast, melyet téli estéken fonogatnak a hozzáértő öregebb béresek . . . Jóna uram mégis ezen alkalommal a füstre kívánta kedves méheit ; mert miközben a tanács-

házhoz mendegélt, a sok légy, a sok darázs, a sok méh akként csapkodott körülte, mintha ő kigyelme maga is valami nagy virágbokréta lett volna . . . Örvendezett is : midőn belépett a tanácsház küszöbén, gondolta, itten majd szabadul a kellemetlen rajzástól. Korai volt az öröme ; mert a nagy hévség miatt nyitott ajtók és ablakok mellett gyüleseztek a nemes város urai, a midőn is csoda történt . . . Még ilyen csoda sohasem történt a nánási hajduk ezen bolthajtásos tanácstermében. A sok éhes darázs, a sok dongó és a legszemtelenebb fajtájú légy züm-mögve, dünnögve rajzott be a tanácsterembe, mintha csak parancsszóra jöttek volna . . . De még odáig csak tréfának vették az ügyet, a meddig a nyálas Jóna uram kikent hájas fejét dongták és lepték meg a legyek és darázsok, hanem a mikor az egyik tel-hetetlen darázs a nótárius ur tüzesliljom virágszinü orrára telepedett és fulánkját is beleeresztette ebbe a borvirágos szép orrba, felugráltak az urak és a nem-zetes főhadnagy ur — további intézkedésig — fel-függesztette a tanácskozást.

Ekkor derült ki a Nyálas Jóna uram végzetes tévedése. Jóna gazda összetévesztett két csuport. A hajpuhitó ludzsir helyett szinmézzel kente ki fürt-jeit ; azért csábult utána a sok veszedelmes darázs és szemtelen légy . . . És bár Jóna gazdának sir-hantja is rég besüppedt, de ez az eset még sokáig fentartja ezen különös paraszti ember emlékét ; ám-bátor manapság már a paraszt is jószagu bolti kenőcs-csel kenegeti az üstökét, hogy a nyálas Jóna gazda darázsai csipkedjék meg a sok hinczi-hánczi idegen divatmajmát.

A hajduk régibb ügyvédjei.

A hajduk régibb ügyvédjei nem aféle elegy-belegy, mis-más, czéda-béda, dib-dáb, himmi-hummi, gyüvő-menő magyarkák voltak, kiknek a részére szabadossá teszi a magyar földet és a magyar népet a diploma, — ők származás szerint is törzsökös hajduemberek voltak, ösmerői és becsülői egymás gyöngeinek is.

Ime például szigeti Szőlőssy János vitézlő uram, ki utóbb fiskálisa volt Hajduvármegyének is, minden nemes tulajdonságával birt a született uri embernek, illetőleg igazi magyar embernek; mert szerintem a magyar emberbe mindnyájába csöppent a pusztaszeri hét vezér véréből . . . tehát néhai való jó Szőlőssy János urnál kedvesebb, nyájasabb, vendégszeretőbb házi gazdát, előzékenyebb, figyelmesebb barátot ritkán termett a hajduföld; de ha hivatalos okokból kellett fizetnie: az fölötte terhére volt. A vendégbarátságra nem volt a tekintetes urnak drága semmi, hanem a hivatalból való fizetést, végleg nem melőzhetvén, igyekezett mindig legutoljára hagyni.

Magyar betegségnek nevezik ezt a fizetni nem szerető tulajdonságot, amelyből a zsombikfejű hajduk másik régibb ügyvédje gyógyította ki egy alkalom-

kor tekintetes és vitézlő szigeti Szőlőssy János ügyvéd urat. Szoboszlói Szilágyi Bálint bátyánk volt ez a másik régibb hajdu ügyvéd. Nemcsak a Werbőczy könyvében, de a régi hajdumondások, történetek zamatos tárgyalásában is járatos, mellesleg barátja a tiszta magyar itálnak és tiszta magyar barátságnak is; sőt alkalomadtán a híres szoboszlói dőbögős táncznak is.

Mézeskalács édestermészetű, kedvű és szavu magyar ember szoboszlói Szilágyi Bálint ügyvéd ur, kit még az ellenségei sem nevezhettek volna soha emes-amas rutfajzatú nyúzó prókátornak, ha ugyan volnának a jó Bálint bácsinak ellenségei, a ki mégis kénytelen volt perbe bocsátkozni az ő kenyeres jó barátjával és kartársával, tekintetes Szőlőssy János ügyvéd urral és pedig bizonyos számos éveken át gyülemlett helyettesítési díjak miatt; mert hiába figyelmeztgette Szőlőssy kartársát és barátját féllesztendőnként azért az esedékes kis „angáriáért“, Szőlőssy ur hallgatott, csak jó idők multán irt vissza szoboszlói Szilágyi Bálintnak, hogy állítaná ki a számláját. Szilágyi Bálint ügyvéd ur valami takarosan állította ki a számlát, de mit kézhez kapván tekintetes Szőlőssy János ügyvéd ur — megint hallgatott . . . És ilyeténképpen fizetés helyett csak a Szilágyi bácsi számláit gyűjtögette össze, addig gyűjtögette, míg az áldott Bálint bácsi előtt is unottá vált az Isten nevében való dicsőség, melyekre még a sajátjából előlegezte a költségeket is; azért utoljára nemcsak a helyettesítés tisztségéről mondott le, de az évek óta gyülemlett követelését még külön a

törvény útján is peresítette makacs és nyakas barátján, Szőlőssy Jánoson. Nagyon természetesen e peresítés folytán számlájának a tételei már busásabbak voltak, mint a korábbi barátságosan küldött számlák tételei?

Nosza mi lett ebből? Szőlőssy János tekintetes ügyvéd ur, mikor a keresetet kapta, elleniratában a következő hegyes és éles kelevézt dobta vissza jó Szilágyi Bálintra:

„Felperes (értsd szoboszlai Szilágyi Bálint ügyvéd urat) most úgy jár el ellenem, úgy követelődzik, hogy dupla krétával számít, mintahogy ezt a nálamlévő csatolt, korábbi számlái is bizonyítják, a melyek kevesebb összegről szólnak . . .“

De már erre a szoboszlói Szilágyi Bálint bácsi galamblelkébe is mérges karvalyindulat telepedett. Hát panaszkod a dupla krétát Jankó! . . . Berzenkedett Bálint bátyánk és mint felperes a következőleg válaszolt az alperesi szurkálódásra:

— Beösmerem, hogy az alperessel szemben a beperesítés folytán másként számítottam; ámde a számla tételei birói megállapodás tárgyát képezik; ámde én még egyébként is „ad hominem“ számítottam; mert a hortobágyi kocsmárosné is tudta jól azt, hogy kik a futó- és kapezabetyárok, azért azoknak rendesen dupla krétával számított, ellenben ösmerte a takaros, reguláris betyárokat is, kik még a rendjén tul is fizetni szoktak, az ilyeneknek azután a duplakra nem dukált ki.“

A tekintetes birák uramék hasokat fogták ezen hamisítatlan hortobágyi példázatos válaszra, de nem

ugy tekintetes Szőlőssy János ur, ki, tartván attól, hogy Bálint bácsi még majd erősebben is ecseteli a hortobágyi szokásokat és virtusokat, — egyezkedést ajánlott.

Ekkor Bálint bácsi az első számlák fele összegére egyezkedett ki „Jankó urral“, de mert a fizetést illetőleg ekkor is csak ígéretet tett János ur, Bálint bácsi így szólt:

— Jól van János, de ezt már váltóra írjuk fel...

Aszerint is történt és a barátság, a hortobágyi példázatok daczára, szent és örök maradt a hajduk két régebbi fajta ügyvédje: tekintetes szigeti Szőlőssy János és szoboszlói Szilágyi Bálint ügyvéd urak között, kik nem valának holmi elegy-belegy, mis-más, czéda-béda, himmi-hummi emberek; mert nemcsak a magyar törvényt, de a hortobágyi szokásokat is nyitott könyvként ösmerték és olvasták egymás fejére, melyek igazi zsombék kerek, vaskemény hajdufejek voltak.

II.

EGYÉB ALFÖLDI TÖRTÉNETEK.

Nagy-Csatlós gazduram József császár előtt.

Igazi veszekedő, verekedő, zsaroló vasasnémet-fajta katona volt az is, kit József császár idejében kovártélyozott a kecskeméti bölcs magisztrátus nagy-erejű Nagy-Csatlós gazduramhoz, hogy kissé szorítsa kordába a garázda németet, a ki valóságos réme volt már a kecskeméti katonakvártélyos gazdáknak. Mert noha bár tyukhus-levessel hizlalták a németet, azzal hálálta a sziveslátást a német: szemtelenkedett az asszonynéppel. Pallósával szilvakék színre kardlapozta a gazdát. Végül hát úgy fundálta ki a bölcs előljáróság, hogy „javulóba“ csodanagy erejű Nagy-Csatlós gazduramhoz kvártélyozzák be a németet.*

Nagy-Csatlós gazdának az erejéről úgy regéltek e tájt a kecskeméti fonóházakban, disznótorokon, czéhek összejövetelén, mint valami újabb Kinizsi Pálról. Hosszu fehér fűrtökkel elegyes haja betakarta széles vállát. Már nem vala épp' fiatal legény, de az

* A könyvben több helyütt is előfordul becsmérően a német kifejezés, magyarázatául megjegyzem, hogy az alföldi magyar a „német kifejezés“ alá az osztrák császár zsaroló, zagyva idegen katonáit és nyúzó hivatalnokait foglalta össze, bár mely nációhoz tartoztak légyen és sohasem az igazi, becsületes németeket, kiket burkus (porosz) vagy szász stb. nevezéssel becsültek.

évek sem hajlitották meg. Egyenes, erős és kevély volt a tartása, mint viharedzett öreg tölgynek. És Nagy-Csatlós uram még az ellenség irányában is tartotta a régi magyar becsületet a szíves vendéglátást illetőleg; azért tőle telhető barátsággal fogadta a kellemetlen kvártélyost is. A „minázsin“ felül tyukhust, kalácsot sem sajnált tőle. Hiába! a garázda németből csak kitört a rossz nyavalya. Kötölőzködött nagyerejű Nagy-Csatlós urammal is. Sőt a vasasnémet módi szerint pallosával akart végig verni a gazdája hátán. Vesztére! Mert mielőtt használhatta volna kardját, Nagy-Csatlós uram egyetlen fogással, egyetlen szorítással úgy markolta meg a német két karját, hogy a nyavalyásnak mindkét karcsontja menten darabokra tört.

Baj támadt ebből. Híre futamodott a dolognak egész nagy Bécsig. A vasas tisztek kardjokat csörtették és úgy „szakkermenteztek.“ Ámde bölcs előjáróuramék még a császár aranyos ajtaján is kopogtattak a szomorú rabságra vetett kecskeméti gazdapolgár, Nagy-Csatlós uram szabadítása ügyében és mivel máskülönben a nép iránt jóindulatu szívet mutatott József császár, hát a márványpádimentumos bécsi trónszálában fogadta a panaszt tévő, kegyelmet esdeklő kecskeméti deputátusokat, akik csodáltak a császár kopott, zöld frakkabátját. Ők oda vélekedtek híres, gazdag Kecskeméten, ha már a kecskeméti főbirónak is nehéz ezüstből a menteláncza, akkor a császár melle legalább is kárbunkulus kövekkel van teleaggatva és a sűrű aranypaszománttól ki sem igen látszik biboros palástja. És ime itt pedig

kopott, hitvány viseletű fiatal ur fogadta őket. Alig-alig hihették, hogy ő a császár. Amde a fiatal urnak becsületes szép kékszeme, jóindulatu komoly arcza volt. Türelmesen hallgatta végig a deputátusok mentességét és könyörgését. Csupán abban tamáskodott, hogy a buczkák között kerül olyan magyar, ki egyetlen markolással diribre-darabra törí a császár nyalka katonájának az edzett karját. Ezt hitte is, nem is a császár ur; azért kívánta, hogy nagyerejű Nagy-Csatlós uramat állítsák elébe Bécsbe; mert személyesen akart meggyőződni a kecskeméti magyar ember csodaerejéről.

A császár parancsolatja szerint történt. Váltott lovakon szállították nagyerejű Nagy-Csatlós uramat a császár elé nagy Bécs városába. Csatlós gazda szomorodott szívvél indult a parancsszóra . . . Ő már többé aligha látja a kecskeméti öreg templomot, családját, barátait és a pusztát, az édes magyarföldet, a melyen ezrével legel a fehérszőrű szarvas jószág és délibábot kergetve száguldoz a nyertő szilaj ménes, a magyar szívnék ezen ősi gyönyörűsége . . . Elmaradtak az ösmert halmok. A kecskeméti sugár tornyot is elnyelte a messzeség varázsfüggönyként lebegő párája. Idegen tájak, idegen emberek következtek. Bús sejdítések facsarták a Nagy Csatlós uram szívét, noha ez a gond arczán nyomot nem hagyott. Magyar ember parancsoló gazda a lelki fájdalomak fölött . . . De imhol ni! napok multán, a kulacsokat több izben is megtöltötték addig, hangosat kiáltott az egyik tanácsbeli kísérő . . . A Szent István tornyát mutatta, mely mint barna óriás sötétlett ki messze

nagy Bécs bástyái közül, mint akárcsak a kecskeméti erős kálvinista magyarok közül Nagy-Csatlós gazda.

*

Megmosakodtak a bécsi fogadóban. Früstökölték is elébb a szeredásból. Az ezüst gombos gálabekecsben, a bajuszt kuruczosan kisodorva el is indultak hát második József császár felséges színe elé. Nyiszorgott a Nagy-Csatlós vadonatu j rózsa s patkós csizmája . . . Aki bécsi német kecskeméti uramékat látta, megállott az utcán. Még a száját is nyitva felejtette a sok tubákos német. Némelyik öregebbnek az okuláré alól majd kiugrott a szeme, úgy bámult. Különösen nagyerejű Nagy-Csatlós gazda ősi magyar hatalmas alakját bámulták. De még csizmát sem látott olyat a német, amilyen a Csatlós uram csizmája volt. Kordován bőrből készült ez a csizma. Az sem utolsó csizmadia, a ki ezt a pár csizmát remekbe készítette. A bécsi suszter ennyi kordoványi bőrből egész fertályra való németségnek hasíthatna csattos cipőt.

Maga József császár is tetszelegve nézett végig a felséges megjelenésű magyaron; nemkülönben meresztgette szemét az a sok gavallér is, ki a császár háta mögött begyeskedett. Némelyiknek csupa metáljával volt tele a selyem frakkos melle. Töviről-hegyire faggatta a császár Nagy-Csatlós gazdát, a ki a fiatal császár egyszerű viselkedését, becsületes jóindulatu arczát látván, bizodalmasan adta elé esetét a garázda vasaskatonával . . . Nagy, hatalmas, erős

márványasztal állott a császár és a kecskemétiak között. Szólt a császár :

— Magam látom, erős ember kend Nagy-Csatlós uram ! De azt már mégsem hiszem, hogy egy ember olyan erős, amilyennek kelmedet mondják . . . Ne tagadja kend, hogy valamiféle más eszközzel törte össze az én katonám karját. Mert nem lehetséges az, a mit kend itt elmondott . .

— Megkövetem felségedet, már hogy ne lehetne, ha én mondom, szólt önérzetesen kecskeméti polgár Nagy-Csatlós gazda és hogy talán szavának súlyát adja, tenyerével a márványasztalra csapott ; mintha csak ágyugolyó csapódott volna a hatalmas márványlapra, menten izre-porrá tört az . . .

Bezzeg kapdosta a fejét a császár ur mögött az a sok gyémánt metáljás, borotvált arczu, kevély német udvari ur ; sőt maga a császár is visszahökkent. Most már nem kereste tovább, hogy kecskeméti Nagy-Csatlós gazda miféle eszközzel roppintotta darabokra a vasaskatona karcsontját. Mert maga látta, mire képes a nagyerejű magyar egyetlen barátságos tenyércsapásával is . . . Inkább szép szavakkal dicsérte Nagy-Csatlós uramat, büntetéssel nem sujtotta ; sőt gazdagon jutalmazva engedte haza híres Kecskemét városába.

Ezek után, ameddig csak Nagy-Csatlós gazda élt, nem igen garázdálkodott Kecskeméten a kovártélyos német katona. Félt a plundrás német, ha nem embereli magát, Nagy-Csatlós gazdához rendelik kovártélyba.

József császár vadászkalandja.

A viaszkolt bajuszu, csontos arczu, rézmedáljás magyarbakák bodor füstöket eregetnek a kurta pipaszárból és mélázva fülelik a több kapitulácziós vén baka szavát, ki a kaszárnya szoba rideg estéit regékkel élénkíti. A híres Máriássy-regiment bakái ezek, a kik a kanyargós Tisza öntözte alföldről kerültek a piroshajtókás regimenthez. Messze a lengyelszáron, a fenyőfák alól búsan sóhajtoznak az alföld, a fűzfalombtól árnyékolt folyó szőke vize után. Ott kompok járnak-kelnek. Szárnyas kerekével vigan lapátol a potrohos vizimalom és az almapiros orcájú menyecske nótázva meríti korsóját a zsongó habok közé.

A vitézlő 37-dik gyalogos regimentnek ekkor a jeles hirű Máriássy ur volt „inhaber“-je. Az ezred fölött nagyhatalmu ur volt akkortájt az ilyfajta „inhaber“ ur. Élet-halál és tiszti méltóságok adományozása fölött is rendelkezett és mivelhogy még a kürtös nem rezgелődött a „takarodó“ fuvásához, a waterlooi medáljás öreg baka szakított még időt József császár vadászkalandjának elbeszélésére. Jeles vadászkaland volt ez. A Máriássy „inhaber“ apja báróságát, nagy uradalmait ennek a vadászkalandnak köszönhetette . . .

Zúgott az ősi rengeteg erdő. Az esti széllel támad ez a rejtelmes zúgás, mely a fák odvából tüzes szemü baglyokat csalogat elő. A tölgy, a cserlombok fölé, mint óriás pók szövi homályfátyolát az éjszaka. Jaj, ki ekkor társaitól tévelyedve barangol a rengeteg erdő páfrányos, mohos, süppedékes ösvényein. A bokrok tüskés gallya kabátját szaggatja, arczát karczolja az eltévedt vadásznak. Az avar között rejtőzködő, kigyómódon csavaródzott gyökér gáncsot vet a fáradt lábak elé. A csillagok rezge fényét mohón szívják fel a sátorsűrű levelek ; csak a János-bogárkák gyémántfényes teste reszket a bokrok aljában és a homály növekedvén : az őserdő zúgását túlorditják, túlonyitják az éhesen csatangoló vadállatok. Vakog a farkas, a medve bög, nyirvákol a mérges karmu vadmacska, a forrás felé rőfögve vezeti kondáját a sörtéshátu, szörnyü óriás vadkan. A lombok közül éjszakai madarak huhogása borzongatja a jó lelket . . . Jaj, az eltévedt embernek.

József császár felvilágosodott fejü, bátor szivü ember volt, mégis most megborzadt. Fázva gombolta össze kabátját. Vadászszenvédélye egész elvakította, addig tört előre az ősi magyar rengetegben, mignem vadásztársaitól elszakadt. Kürtjét hiában emelte ajkához. A szakadozott hívogató hangokat elnyomta az ősi rengeteg zúgó morajlása, az ágakat tördelő, a lombokat tépdelő alkonyati vihar, mely időközben támadt.

Pusztulását várta a császár. Vagy a hűvös éjszaka rontja meg szervezetét, gyilkos fenevadak támadnak reá, vagy erdőben bolyongó gonosz emberek kezébe

kerül? . . . Tépelődött és fáradtan törte az ösvényt a sötét vadonban, hová s merre? . . . Maga sem sejtette; csak az örökön élő emberi reménység nógatta tovább és tovább. Midőn a sötét erdőből halavány fény rezzent bágyadt szemébe . . . Bizalma újra ébredt, kürtjébe fujt. Az erdő zúgásán tompa kutyacsaholás verődött a császár fülébe.

— Hej! Ide emberek! . . .

A császár kiáltozva haladt tovább a fény iránt, amely erősen növekedett. Erdei szénégető kunyhóához ért. Aféle ágasokra iszkábált kunyhó volt ez, melynek tetejét szőrös indás futótök ölelgeti, sárga virágokkal ékesítvén a kunyhót.

A kunyhó előtt máglyában lobogott a tűz. Patogtak, durrogtak az ősi fából hasogatott hasábok és daróczruhas, barna arczu, izmos férfi lépett a homályos, hűvös lombok közül kibukkanó császár felé. A szénégető száraz gyertyánfa hasábot emelt kezében.

A kunyhó-ajtóban feketehaju fiatal asszony szopós gyereket emelt karján. Ugyan bámulta a vadászurat, mert ilyen aranypaszomántos, ezüst puskaportartós urak nem igen szoktak az ősrengetegben tévelyegni. József császár nem nevezte meg magát, hogy kicsoda, micsoda; de a szegény szénégetők szíves barátsággal tessékelték, kerüljön belül a kunyhóba . . . Bement tehát József császár. Nem is cselekedhetett volna másként; mert a szénégető kijelentette, hogy a világ minden kincseért sem vezetné most ki a rengetegből a kívánt helyre. Minden bokor mögött veszedelem rejtőzik ilyenkor. A vadász ur pedig adjon hálát, hogy fedél alá, emberek közé jutott.

József császár sarokba állította puskáját. Szegre akasztotta vadásztarisznyáját és búsan, fáradtan hevededett az illatos erdei szénára és mihamar félálomba szenderült; noha a gazda azt mondta volt: vacsoráról gondoskodik . . . József császár suttogó hangokra riadt fel. Odakint a kunyhó pitvarában tanakodtak:

— Ne tétovázz, csak vágjuk el a nyakát . . .

Aztán elesöndesült minden. A felriadt császár fegyvere után kapott, azt vélte, hogy az ő nyakát akarják elvágni és már vissza is vágyott inkább a sötét rengetegbe . . . Idő múltán nyílt az ajtó. A szénégető tartotta a mécesest. A feketehaju szép fiatal asszony pedig párolgó fazekat hozott kezében. Kappanleves párolgott a fazékban. Sava-borsa helyben volt hagyva. Izlett is a kiéhezett császárnak. Kiderült az arcza is, midőn a jámbor szénégetőktől megtudta, hogy arról tanakodtak az imént, melyik kappannak vágják el a nyakát?

Később pedig oly jóízűen aludt az illatos szénán, hogy a bécsi császári várkastályban soha sem szokott ilyen jóízűen aludni.

*

Hajnal pirkadásakor hallgat az erdő zúgása. A vadak búvóhelyökön lapulnak. A szelid őzike hivságosan bámul a patak vizébe, melynek partján kénefelejts virágzik. A gerliczék kaczagnak, a vadgalambok búgnak, az ezernyi madár fütttyentget, sivit és a tapsifüles nyulacska a tisztás szélén hanczurozik párjával. Méhek döngicsélnek virágról-virágra. A harmatos levelen kaczéran lebegteti hímes szárnyát a pillangó és fakérget kopácsol a fürge harkály. Lan-

gyos, illatos az erdő és a napsugáritól zöldarany színben olvadoznak a harmatlepte levelek.

A szénégető cigány, mert cigány volt az eltévelyedett József császár házigazdája, már kora hajnalban talpra állította a császárt, a ki most könnyű szívvvel indult a madárdalos erdőben daróczruhás vezetője után. Még el sem érték a rengeteg erdő szélét, a sok aranyos ruhás lovas és gyalog katonák, vadászok, főtisztok, udvari lakájok már is egész seregestől rajzottak elejbük, a császár urnak keresésére. Száz trombitát is megfújtak, midőn a császárt egészen látták és hujjongattak nagy vigságokban. Az egész aranyruhás sereg földig emelte kalapját . . . A szénégető bámulva tekintett kopott zöldkabátos éjszakai vendégére, hogy kettőjük közül melyiket illeti ez a nagy megtiszteltetés !

— Hoch der Kaiser ! Éljen a császár ! az aranyruhás sereg egyre csak ezt kiáltozta. József császár pedig, mert a kopott kabátos vadász ur tényleg József császár volt, a szénégetőhöz fordult, háromszor is kérdezte :

— Jóbarátom, mondd meg nekem azt, hogy mit érdemel az, aki császáriját a haláltól mentette meg? . . .

A szénégető csak hallgatott, de mivelhogy az aranyruhás főgenerálisok is biztatták, hogy szóljon valamit a császár kérdésére, mondá :

— Ha már nem nyughatnak az urak, hát adjanak egy *máriást* . . . Akkortájt ugyanis a Mária képes pénz — másként márjás — forgalmi pénz volt.

József császárt meghatotta a szénégető szerény kívánsága és míneikutána parolázott vele, ekként határozta:

— Jól van szegény ember! Megkapod a máriást . . . Mától kezdve báró Máriássy a neved . . .

A császár azután a rengeteg erdőt, mint nemesi uradalmát adományozta báró Máriássynak Várkastélyt is adott neki és egész vadásztarisznya aranyat és fő-fő katona tisztjéül is felfogadta és sem ő, sem az ő utódai nem csalatkoztak soha a Máriássyak hűségében és bátorságában.

*

A 88 éves szegedi Bózsó Sándor, Máriássy-regimentbeli volt katona bizonyította nekem, hogy ez az igazi története a bakakrónika szerint József császár vadászkalandjának és a vitézlő Máriássy-család nemesi eredetének . . . A leMBERGI nagy kaszárnyában több kapitulácziót ért vén baka beszélte az „inhaber“ ur apjáról — ezt a történetet . . . A 88 éves Bózsó Sándornak mindössze csak az esett keservesen, hogy manapság mind a császár, mind a haza felejtkeznek az ő hű katonáikról; mert noha Bózsó Sándor 14 évig szolgált a Máriássy ur regimentjében a császárt, de meg a Kossuth-világban a hazát is, ez is, az is felejtkezik a Bózsókról, a közkatonákról, a kik öreg napjaikra elnyomorodnak és mint utszéli koldusok koldulják az irgalom kenyerét.

Az igazi „aranypáva.”

Hires, nevezetes vendégfogadó volt Szeged városában az „Arany Páva.” Jeles urak szállottak abba. Pedig emeletre sem volt építve. Csak aféle széles hátú, zsindeletetős, földszintes téglapépület volt. Egyéb-ként a téglából való építkezés már magában véve ritkaság volt abban az időben, mert jó öregeink — fecskemódra — földsárból építették a lakóházakat.

József császár, a „kalapos király” is megszállott egyízben az „Arany Páva” vendégfogadóban, a mikor Szegeden utazott keresztül.

A császárt a szebbik, tágasabbik szobába kvártélyozták be. A diófa pohártartó tetején almák illatoztak. A rámostükkört pávatollbokréta diszitette. De mégis legszebb volt a szobában a tornyosnyoszolya.

Ahhoz értő mesterek ezt a nyoszolyát diófából faragták és valójában oly szép, oly remek nyoszolya volt, hogy nálánál a szobában csak a fiatal korcsmárosné volt remekebb, aki patyolatos kezével vetette föl ebben a nyoszolyában a császár ur számára a duzzadó párnákat.

József császár nem volt legutolsó ember. Ha császár nem lett volna, a menyecskének bizonyosan akkor is szemébe tűnt volna katonauram. De még

százszor inkább szemébe tűnt a császárnak a szegedi szép kocsmárosné.

Pipacs-piros és piczi, magossarku papucsában, mint csak virágszál rengett-ringott a kerek bokáju menyecske. Virágos selyem volt a kötője. Hát még a pruszlikja miként feszült és a dudoros patyolat ingvállja szabadon hagyta gömbölyü karját. A szegedies kontyba kötött fekete selyemkeszkenő alól, a rózsalevél szép kis fülecskék mellől ingerletesen csüngött le liljomos arczára a göndör hunczutka ; és a szép kocsmárosné piros ajkánál pirosabb paprika a széles szegedi határban sem termett, már pedig a piros paprikának a szegedi föld a hazája ; hanem a kerek, apró fehér fogai annál inkább ragyogtak, kaczagtak a tejfehér arczból nevető piros ajkak közül. Hát még az a libegős szempillája ? Ibolya virágnál is sötétkékebb szempár villogott az alól.

A míg a karcsu kocsmárosné a nyoszolyát a hat párnára felvetetegette, József császár is hiven kacsintgatott ezekbe az ibolyavirágos szemekbe. A császári koronán már csak bizonyosan sok gyönyörű ragyogó gyémánt van, de a császár ur a legnagyobb-bik gyémántját is aligha sajnálta volna odaadni a szegedi szépséges kocsmárosné ibolyavirágos szemének egyetlen szerelmes tekintetéért ; mert mikor az „Arany Páva“ fogadósnéja a nyoszolyát felvetette és imhol szemlesütve, pirult arczczal, „csöndes jójczakát“ kívánt a császár urnak, a császár ur még egyszer visszahívta a szegedi szépséges fogadósnét. Sugott valamit a fülébe . . . De még csak akkor pirult-irult igazán a menyecske, midőn azután . . . később ! a

császár tulajdon kezéről huzta le a drágaköves czimeresgyűrűt . . . A gyűrű ugyan nagy is volt arra a piczi kézre. De mindegy ! Mert az öreg Arany Pávás gazda, a rokkant inu vén fogadós, midőn — bizonyos idő multán — keresztelőre hívta össze fél Szeged városát (fiut kereszteltek !), mondom : Arany Pávás gazduram büszkén mutogatta vendégeinek a József császár ajándékát, a drágaköves, czimeres császári gyűrűt.

A tornyos bölcsőre hajolt a fiatal asszony. Ő hallgatott . . . Az öreg gazda sok dicsekvésére csak a telt, piros ajka körül és a rózsagödrös állán futkosott csintalan mosoly. Hejh, mert az ifjasszony volt a Páva fogadóban az igazi arany páva.

A szabadkaiak királyt koronáznak.

Vasutnak hire sem volt még akkoriban, mikor a szabadkai nemesek és szabad polgárok királyt koronázni jártak várkastélyáról, dióskiflijéről, vidám fogadóiról, kékliljomszemű asszonyairól, borotvált ábrázatu pugrisairól nevezetes hirü Pozsonyban . . . Vasutnak hire sem volt még akkor, de az útfélen annál sűrűbben sorakoztak a csárdák, a „hó megállj itt“ fogadók, kétfelé nyitott szárnyaskapuju állások és különféle utas karavánok tarka sorozatai, melyekre lest vetettek a puszták fiai, a szegény legények is . . . Node a szabadkai királytkoronázó urak karavánjára csak távolabbról agyarkodtak eme szilaj paripások is. Egész haditábornak tűnt fel ez. Aranyos, ezüstös kardú urak bőrfedelű stájerkocsiban, meg vasalt tengelyű málhás kocsik királyi udvartartáshoz beillő teherrel és kíséreként karabélyos, buzgány fejű pisztolyos, rézfokosos, bakkról begyeskedő gyalog hajduk és csillaggal pitykézett csótáros paripán torzomborz bajszu, papagály czifra dolmányos huszár uramék.

Az egész Magyarország színe-java Pozsonyba gyülekezett ekkor ; tehát szégyenletökben sem maradtak volna el onnét a szabadkai bunyó urak, kik felette becsülték királyurunk családját, miótátul a

szabad királyi városok jogaiba emelte valamelyik felséges ur az alföldi Kanahán kincsházát, mulatós legényeiről, selyemszempillás fekete szemű sugár nőiről jeles Szabadkát . . .

De meg már, hát hogyan is maradtak volna el Pozsonyból a szabadkai kövér erszényes urak, mikor — a királykoronázás még talán csak hagyján! — ottan országosan kiváló dinom-dánom, valóságos királyi lakadalmi multság ígérkezett. A szabadkaiak oda bizony már csak elindultak. Elindultak már azért is, hogy szemtől-szembe lássák az akkor is, azóta is felette jámborhirű Ferdinándus urunkat, ki, királylyá koronáztatván, ötödik volt ilyen néven és ő kegyelméről beszélték, mint legkiválóbb tulajdonságát, hogy semmit sem szeretett inkább a gombóczevésnél. Ez a jámbor elméjü jó király fölé helyezte a cseh gombóczevést az országkormányzás minden gondjának. Tehát már csak ezt is megakarták nézni a buzgó urak, miként villázza a király az aranytálból a cseh gombóczot; mert ezen jó ur előtt leginkább olyan királyok uralkodtak, mind Magyarhon, mind szép kövér ráczlánytestű Szabadka város fölött, kik országokat, népeket fölöstökömöztek a jámbor ötödik Ferdinándus gombóczai helyett . . .

Hintókba ülének tehát a szabadkai urak. Koronázásra czihelődtek a Vojnicsok, Latinovicsok, Mamuzsicsok, meg a többi icsok-vicsok, máskülönben mindnyájan magyar érzésű atyafiak. Gyémántos, rubintos, aranypaszomántos gála ruhát szabattak az országos parádéra. De meg néhány vasalt ládát is csapófa-húzásig duggattak arannyal, vaskos ezüsttallérral;

mert ha ma is gazdag, akkor még mesésen gazdagabb volt Szabadka. Süppedős feketeföldje ontotta az aranynál nehezebb búzát. Kövér jószági sereges nagy falkákban csapásolták a délibábbal egybeolvadó, jóvirág szagu, rétvizektől locsolt zöldselyemszin gazdag legelőket.

Harapni valóval és domborodott potrohu boros hordókkal rakták színültig a málhás szekereket, melyek tetején ott kushadtak, ott bóbiskoltak a bunyó urak kedves muzsikásai, a nótástorku tamburások is. Ahol pihenőt tartottak, mindjárt pendült a tambura, reszketett a fájdalmas, jajongós szláv melódia, át-átcsapva szilajtüzü magyar verbunkosokba, andalító kesergőkbe, miként az urak kedve változott . . . A hajduk nyársra húzva sütötték az illatos zsiványpecsenyét, melynek étvágygerjesztő szagára messze határból is száját nyalogatva vonyított az éhes kutya.

A huszárok pedig a szerémi ráczürmösből lopóztak a czimeres ezüstserlegekbe, kupába vagy mely bunyó urnak a honi morczos ízű, piros színű siller izlett inkább, bőven szolgált ebből is a boriszmra hajlott bajuszu öreg Pero hajdu . . .

Ekként mendegélnek királyt koronázni a szabadkai urak. Gyakori pihenőt, sűrű mulatozást tartva : dinom-dánomozták végig a félországot, mignem kulcsos Pozsony városába értek ; mert nehogy a király koronázásról lekéssenek, jó egy héttel előbb kvártélyt ütöttek az egyik pozsonyi nagy vendégfogadóban ; de még örvendezhettek, hogy busásan ontott pénzökért (ezen rengeteg vendégjárás közepette, midőn az ország minden zugolyából Pozsonyba gyűltek a

királyt koronázó fényes urirendek), olyan nagy szá-
lát kaphattak, a melyikbe a hányan csak voltak,
mindnyájan beférhettek a Vojnicsok és a többi ics-
vices szabadkai urak.

Nohát ekkor kezdődött még az igazi hajczihé.
Szünetnélküli mulatozásban tölt nap, mint éjszaka
egymásután; mert a bunyó urak ki akarták vágni a
peczket az uri rendek előtt. Hadd hirdessék az ország-
ban: micsodás a bácskai virtus. Tánczolni, dalolni
szakadásig, végül asztal alá inni a legmándruczabb
sárosi nemest is . . .

A szabadkai nemes urak ekként mulatoztak, barát-
koztak, vigadoztak, ösmerkedtek a más részekből
gyült nemes urakkal a tejnél mézesebb dunántuli
borocska mellett még a koronázás napját előző éjszaka
is. Ököllet verték a mellöket a nagyhangu, öblös-
torku bunyó urak, hogy elsők lesznek a koronázási
dombnál! de majd a mámor erőt vett rajtok . . .
A részeg tamburásokat az állásba zavarták ki a többi
cselédnéphez és az urak pedig — ki jobbról ki bal-
ról — végig heveredtek a medvebőrös, farkas-szőrös
tábori ágyakon és a másnapi fényes ünnep gyönyö-
rűségeire gondolva, mihamar egészséges, jóízű, bács-
kai mámortól rózsázott álomba szenderedtek.

Vak sötét volt a nagy szalában. Bor és étel
szagu volt a levegő. Csukott vastáblák mellett alud-
ták az igazak álmát a bunyó urak. Hány óra mul-
tán — nem jegyezte fel a krónikás, — de medve-
bőrös tábori ágyán felneszelt az egyik Vojnics ur és
oldalba bökte valamelyik szomszéd czimboráját, ki
inkább az ablak felől feküdt.

— Hé ! Lázó ! Kelj fel ! Nyisd ki a vastáblát. Virrad-e már ?

Lázó mámorosan botorkált és tapogatódzott ki az ágyból. Addig botorkált a sötét szálában, mignem ki is nyitott valamiféle nyikorgós, szárnyas táblát, megnyugtatólag, mélabúsan mondotta a többi bunyó urnak.

— Alhatunk még urak ! Mint a czigányasszony szerelme, olyan sötét az éjszaka . . . De meg valami különös sajtszagu idő is van odakint.

A mámoros urak megnyugodtak, hogy vaksötét és sajtszagu az idő.

Amde egyszer csak rettenetes nagy ágyuzásra, harangzúgásra riadtak fel ; de még a szála ajtót is keményen döngették kívülről . . . Ucczuneki ! Ugrándoztak az ágyból a szabadkai urak. Nyílt az ajtó is. A hajduk, a huszárok nyitogatni kezdték a vasablaktáblákat. Mindenhonnet a ragyogó déli napsugár vigyorgott a szobába, mintha a vigyori napot is mulattatná, miként kipkednek-kapkodnak a bunyó urak aranyos kard, sárgacsizma, drágakövesgombu mente, boglárforgós kalpag, sujtásos megyszin nadrág után . . . Ucczu neki ! Csak a király koronázási ünnepről le ne késsenek. Pedig lekéstek. Mert mikoron indulni akartak, már akkorra széledt a többi vitélő urirend a koronázási dombról. A szabadkai vitézurak gyönyörűségesen átaludták a pozsonyi királykoronázást, nagy derültségére az ország többi részéről gyülekezett vitézi rendeknek. Nem volt szerencsájök annak a látásához sem, hogy ötödik Ferdinándus miként villahegyezi az aranytáblól a neki mindennél kedvesebb

csehgombóczot ; sőt még egyéb is rajtok száradt a szabadkai urakon. Kitudódott ugyanis, hogy Lázó, midőn az időt nézni kelt ki az ágyból, az ablak tábla helyett egy szárnyasajtós faliszekrénynek a tábláját nyitotta ki ; azért találta még délelőtt is oly vaksötétnek és sajtszagunak az időt ; mert hát a szekrényben természetesen sötétség volt, de meg az egyik szabadkai ur is abba akasztotta volt be a borkorcsolyának legfinomabb kukaczos makói sajttól degez tarisznyáját.

Vörös Csapó forspontba mén.

Az előfogat, a forspont szolgáltatási kötelesség utált terheltetése volt a lovonjáró magyar népnek. Hadak idején a sereggel kellett a védtelen forspontosnak csatangolni. Békében is a kóborgó hivatalos urak, az utazó katonatisztek, a kurirok mind a kirendelt magyar csutkaüléses kocsiján, lován járták a kerékagyakasztó, elhanyagolt utakat. Annak, kit fogatával együtt forspontba parancsoltak, indulni kellett a gonosz utra, ha fútt a havas vihar, ha csapkodott a jegeseső. A forspontosnak elő kellett bujni a meleg kuczkóból. Magát, lovát alá kellett vetni a kényszerutazás gyötrelmének, noha a fuharért köszönet nem járt ki, csak goromba szó, szitkok. Az idegen nyelvű utasok mind azt kívánták volna, ha mint táltos, aképp röpíti a fogatot az elesigázott forspontos ló.

Méltán boszankodott kecskeméti lakos, vörös Csapó gazda is, midőn a czudar téli napon kipanacsolták a meleg kuczkóból, hogy fuvarozzon, mint forspontos, Nagy-Kőrösre ; holott oly hideg téli idő zuzmarázott ekkor, mindjárt jégcsapra fagyott a kecskeméti ember bajusza a muszkahidegben. A kis madár fagyott szárnynyal hullott a kérges földre. A nád-fedeleles fehérházak piczi üvegablakára szeszélyes,

tulipántos, kacskaringós jégvirágokat rajzolt a dermesztő, szúrós hideg. Magyar ember ilyenkor a kutyáját sem szokta az enyhe pitvarajtóból kiverni. Elképzelhetitek tehát kedves lelkeim, miként örült vörös Csapó uram, midőn a város cselédje a jó meleg szobába állított a parancscsal:

— Kend most azonnal fogjon! Kend most forspontba mén. Kend most kocsijával és lovával tüstént siessen a városháza elé, egy kapitányt, egy vasasnémetet kell Nagy-Kőrösre szállítani.

Mikor az esküdt a kisházajtót imigy kinyitotta, fagyos hideg levegő csapott a meleg szobába, melyben kellemesen illatoztak a polczra rakott piros almák. Hát még az a sok derék mosószappan a mestergerendára rakva! A gazdasszony büszke kincse az. A kalendárjomot, a szentírások könyvét is oda szokták a mestergerendára dugni a zsiros levelű zsoltárral együtt . . . Az asszony font. A gyermekek a sutban játszottak és a virágos ládán üldögélt vörös Csapó gazda. A barna festett lóczákon, a sarok asztal körül, hol a fehér falon az öreg kakukkos óra is ketyeg, néhány jó szomszédok tanyáztak. Beszélték a téliidő nyomoruságát, a farkasjárás veszedelmét, milyen csillagos homloku csikót ellett a deres kancza, a házások is járnak, a porczyószedőktől sem lehet nyugodni, komáéknál mikor ölik a disznót, sógoréknál is megtartják a hétvégén a nagy lány kézfogóját . . . Eképp folytak a szóbeszédek. Izlett a harmadévi kisüstön főtt is minden hájas csizmás szomszédnak. Mert ilyen nyájas a magyarságnak télen való barátkozása. Nem csodálatos azért, hogy midőn

a vörös Csapó gazda rézpiros arczát a hideg levegő megcsapta és midőn megértelmezte a belső ember parancsoló szavát, hogy most „nimetet“ kell forspontolni, ez a hír megzavarta a fejét és az asztalra csapta nehéz báránybőr kucsmáját és káromkodva mondta :

— Ott leszek ! Hanem a midőn a város belső embere behuzta az ajtót, hunyorított szúrós, okos szemével vörös Csapó gazda és mondá :

— Kendtek azért csak maradjanak ! Asszony te meg pörkölj káposztát, apríts kolbászt, oldalast a tepsibe. Addig én majd a szemibe nézek annak a nimetnek . . . Mán komák utolsó dolog az, hogy a magyarnak mindig így a nimet parancsnokol az országában, a gyütt-ment idegenek ! . . .

Ködmönét magára rántotta. Aztán ment fogni vörös Csapó, kit okos, fortélyos eszü embernek ösmertek híres Kecskeméten. Ülést csutkából csinált, olyant a mi német alá való. A tengely fölé, hogy rázzon; mert száraz, göröngyös volt a kemény tél. Gondolt arra is, hogy az ülés miharabb szétszakadjon. Hadd emlegesse meg a kocsifenekén a czudar német a forspontot. Hátha kihull a döczőgős uton a foga ? A két legöregebb zörgős csontu nagy sovány lovát fogta hámba. Az ily fajta lovak, noha csunyák, kitartók a haladásban. A sübát szénával gyürte maga alá. A kocsi oldalról, a karikába akasztva, nem felejté le a vasvillát sem. Aztán csihé-puhé, komáitól elköszönt, neki indult a forspontos. Nehéz birkabőr kucsmáját sunyi, ravasz emberek módjára húzta szemére, két hatalmas vörös bajusza olyan volt, mint a nád-

fedélből kicsorgó rozsdavörös jégcsap. Pöffedt, kövér ködmöne ragyogott a zsirtól, alig mutatkoztak már a zsír alól a selyemvirágok.

A városháza előtt savanyu paraszt módjára ügyetlenkedett, ide-oda rángatta a nagy sovány lovakat és nagy hű-hóval állott meg vörös Csapó. Kigyúltak a zajra a város álmos cselédjei is. Nagy jámbor módon magyarázta nekik vörös Csapó, hogy ő az a szerencsétlen forspont, akinek ebben a dermesztő hideg időben vasaskapitány urat kell Nagy-Kőrösre forspontolni.

Hiradással szolgáltak tehát a vasas kapitánynak : megérkezett a forspont. Bunda csizma volt a vasas németnek még a lábán is. A nagy szőrös bundából még a borotvált aljú vörös orrahegye is alig látszott ki. A pallosát, tarisznyáját, a rezés pisztolyait a bivalynyaku cseh katona hozta utána. Nagynehezen mászott a parasztkocsira a vasaskapitány. Elhelyezkedett vörös Csapó mellett a vasaskatona is.

Vörös Csapó nagy jámboran nézte ezt, mikor elhelyezkedtek a németek, ő meg a lajbizsebbe nyomta kis kurtaszáras pipáját, elkezdett vetkeződni. Levetette a ködmönt. Maga alá gyűrte; majd felgyűrte az ingújját is. A rettenetes hidegben kéket-zöldet játszott a kerges karja ; mert a vasaskapitánynak még a nagy bundában is lúdbőrös volt a háta ; tehát megrökönyödött a német és tört magyar szóval förmedt vörös Csapóra :

— Hát megbolondult kend ? ! Meg akar kend fagyni ? !

— Dejszen kapitány uram, felelte vörös Csapó mélabúsan. Jaj, vitéz kapitány uram! Lesz nekem melegem Nagy-Kőrösig, a míg bevergődünk oda ezekkel a dögökkel . . . És a fordított ostornyéllal nagyott vágott az egyik girhencz jószágára.

A vasaskapitány úgy megijedt erre a szép biztatásra, menten leugrott a kocsiról. Káromkodva kergette haza a ravaszfejű vörös Csapót, hogy vigye a sintérhez a dögeit. De le „szakkermentirozta“ a forspont-állítókat is, hogy ily fuvarral akarták a császár első emberét megnyomorítani. Szigoruan parancsolt egy másik becsületesebb, erősebb forspontot; pedig midőn vörös Csapó a piaczról lefordult és már nem láthatták, mint a szélvész úgy indította hazafelé a nagy csontú futó lovait és a jókedvtől derengett a gazda okos, rezes-piros arcza. Csak annyit mondott otthon, a meleg szobában, a csodálkozó komáknak:

— Nohát szemibe níztem a nimetnek! . . . Azonban ravaszsága titkát nem árulta el, akkortájt a huszonöt pálcza könnyen kijárt volna azért. De midőn a ropogós oldalas, a jóillatu kolbász fölöstököm után szives barátságosan üritgették a rózsás hasú boros kanecót, csalfa módon hunyorgatott és ő dicsérte leginkább: „micsoda hunczot, okos náció a nimet.“ Az ám!

Honvédvilág.

Sarlós boldogasszony regimentje.

Hadakat gazdagon termett a magyar föld. Buza-
kalászhok sem rengenek sűrűbben a mezőségen, mint
ahogy a magyarok hadra keltek édes hazánk védel-
mére. Sűrűn is kellett a gátra a magyar. Az osztrák-
ellenség a felbujtogatott, félrevezetett nemzetiségek-
kel orozva támadt békés, fehér magyar falvainkra.

Éjszaka vérpiros felhők szállottak a sötétkék
égboltozatra. A messze távolban, minthacsak vala-
mely csodás, óriási tüzes kakas lebegtette volna a
szárnyát. Az orozva felgyújtott magyarfalvak láng-
nyelvei csapkodták arczul az eget, mert nem szakadt
le a hosszupuskás grancsárokra.

Ideje volt tehát, hogy sorakozzék a magyar.
Sorakoztak is öregek, ifjak. Puska és kard nem jutott
mindenkinek. Ámde még éjszaka is csattogott az
üllőn a kovácsmesterek súlyos kalapácsa. A borotva-
éles kaszákat egyenesítették, kovácsolták a mesterek
hosszu, marokfogós rudakra. A népnyelve az ilyen
kaszával fegyverzett csapatokat nevezte el „sarlós
boldogasszony regimentjének“.

Csak eleinte használták csufiságból ezt az elnevezést. Később dicséretökre vált, a kik felől emlitették. A csaták kezdetén hátulról ballagott a „sarlós boldogasszony regimentje“, de midőn rohamra került a sor, a kaszás vitézeket bocsátották előre és kalász helyett fehér szijas osztrákot, vörös köpenyes szerviánt kaszált a „sarlós boldogasszony regimentje“.

A váradi kancsukázás.

A fehér czár csak egyet szólt, lovas ezredei, kaftános gyalogosai és a tüzérség azonnal indultak az árva magyar földre. A fehér czár parancsolta, tehát a seregeknek indulni kellett az osztrák segítségére; mert kiszorult az országból a szájas osztrák. És jöttek, jöttek az orosz seregek. Számolni sem lehetett volna őket, oly sáskamódon jöttek. A hány lovas ezred, a paripák színe mindegyik ezrednél más. Fekete lovon lovagolt az egyik ezer vitéz, fehérén a másik, sárgán a harmadik . . . És a kozákok selyem inget viseltek a bekecsen alól. Mondták: a selyem inget nem állja a bogár. Hadiéletben az könnyen szaporodik.

Midőn pedig a honvéddel és a híres magyarhuszárral ösmerkedtek a csatamezőn, nagy becsületet mutattak e szerencsétlen, de vitéz, harczias nemzet iránt, különösen a tiszték, a kik nyíltan barátkoztak a szerencsétlen fogoly honvédtisztekkel, de annál inkább lenézték a szövetséges osztrák tiszteket. A fekete frakknak nem volt becsülete előttök.

Váradon történt. A régi híres Fekete Sas vendéglőben hosszú asztal mellett poharaztak a muszka-

tisztek a kopott, fogoly honvédtisztekkel, a kik között alezredes, kapitányok, hadnagyok is voltak.

Két osztráktiszt lépett a terembe. Két fekete frakkos tiszt. A honvédek sokat kiporolták ezeket a frakkokat. Az egyik őrnagy volt, a másik kapitány. Külön asztal mellé ültek. Pukkadoztak a méregtől, hogy az orosz tisztek ily nyíltan barátkoztak a fogoly magyar tisztekkel. Az osztrák őrnagy, miután jó ideig üritgették a pohárt, utóbb felpattant és az orosz tisztek asztalához lépett. Németül szólította őket:

— Önök az orosz czár tisztjei? Szégyeljék magokat, hogy összeülnek ezekkel a kutya rebellisekkel.

Ennél többet nem szólhatott a frakkos. Az orosz tisztek felugráltak. Kézbe kapták a kancsukát és kancsukával verték ki a fekete frakkosokat. Még az utcán is egyre kancsukázták, verték őket. Midőn pedig a kancsukázásból visszatértek, a honvédbarát muszkatisztek fizették ki a kancsukával kivert osztrák tisztek borkontóját is.

Kipusztult alakok.

A míg a gőzös füstjével nem piszkolta be a magyar mezők virágait, a kátyus országutakon sok tarka karaván kerülgette egymást. A különféle hajcsárok, vásáros nép, ósdi batáros uraságok, keselylábú lovas betyárok, vándor komédiások kerékre helyezett mozgódeszka háza, a robogó posta, mely dallamos kürtszóval hívta fel az utazókat kitérésre, porlepett katona csapatok . . . Roskátag csárdák az öreg ákáczfák alatt. Magasra nyujtózkodó kútgém. A hólyaggal beragasztott ablakon keresztül sirva visitott a klarinét. A csárda rücskös falára goromba betűkkel, piros krétával mázolta fel valami írástudó:

— Hó, megállj! Itt a fogadó!

Tehát megálljunk. Maradjunk a vándor komédiásoknál. Szóbanforgó Markulesz is a titokzatos életü csepürágók seregébe tartozott. A maga idejében mint híres Herkulest emlegették a magyar alföldön. Czintányér, nagydob lármás zenéje mellett mutogatta nagy erejét. Ez a czintányér, ez a komédiás nagydob felharsogott a félreesőbb magyar falvacskákban is. A kis igényű nép megbámulta a kóbor komédiást. Felesleg vagyonkájából garast, kenyeret jókedvűen nyujtott Markulesz uraméknak. Így tengődtek

a gyatra csepürágók és ha tollas derékaljak nem is volt, illatos széna többnyire került, amelyre leheveredhettek. Fejedelmi ágy. Illett a koldus komédiások kopott arany himzéses szinpadí ruhájához, görögtűztől fényes életéhez.

Markulesz uram egyik boldog esztendőben Kecskeméten mutogatta nagy erejét, birkozási tudományát. Több czimborájával a Kecskeméten hajdan híres Tamaskó-féle kávéház lombos udvarán fitogtatta magát a komédiás. Markulesz nagy erejét különösen csodálták. Olyan is az erő, hogy a nép szemében tiszteletet ébreszt. Már pedig Markulesz vete kedett Herkulesseel. Egymásután földhöz verte a kecskeméti legerősebb mészáros legényeket.

— No, megállj német ! így fohászkodtak a meg szégyenített jó fiuk. Ezt nem viszed el szárazon. Megemlegeted Kecskemétet.

*

Ugyanekkor élt Kecskeméten Szöllősi János uram is. Nagyerejéről híres juhvágó, másként cin czár. Azonban a muló esztendők rozsdája nem fogott az ő nagy erején. A mészároslegények rávették az öreg gazdát, hogy a némettel szálljon sorompóba Kecskemét becsületéért. Mert ha a Markulesz legénykedésének híre terjed, azok a kárörvendő nagykörsiek ujjabb csufnótát szerkesztenek kecskeczimeres Kecskemétről és a kecskeméti rokkant izmu mészárosokról . . . Hejh pedig ! . . .

— No jó ! öreg Szöllősi parolát adott rá, meg birkózik Markulesz némettel. Csak egyet kötött ki, őt ne bujtassák trikóba. Ebbe a német is beleegyezett.

A sok mészáros gazda, székálló legények, akár csak a táborkar a főgenerálist, aképp kísérték öreg Szöllősit a komédiaházba. Tenger nép gyűlt össze. Még a lombos fák tetején is ott kuksolt a sok kíváncsi inasgyerek.

Kezdődött a komédia. Markulesz előljáróban iszonyatos nagy vasgolyókat és rudakat emelgetett. Hetykén játszott a nagy súlylyal. Valószínűleg az öreg Szöllősit akarta ijesztgetni. Az öreg egykedvűen nézte a virtuskodást. Majd következett a birkózás. Szöllősi lépett a porondra. Mint becsületes bajvivókhöz illik: kezét fogtak. Ez így a szokás. Mint a szita, úgy szétállott a Markulesz bokros nagy haja.

Az öreg czinczárral, mielőtt birokra kerültek volna, a német kissé csufolkodni akart. Szorongatta, czimbálta a kezét. De a mészárosok asztalától felsívitott egy borízú hang:

— János bácsi! Fogja meg már kend! Ne csufolja az a német!

— Nesztek! János bácsi így szólt és egyik kezével megmarkolta a német derekát, a másikkal meg átnyult az ülepéhez. Aztán a levegőbe emelte a kosárfejű nagy németet és a nézők közé hajintotta. A német úgy elrestelte magát, mikor feltápászkodott, elszaladt. Talán még most is szalad, ha meg nem halt! Noha, azt hiszem, hogy meghalt Markulesz, de meg a juhvágó Szöllősi gazda is; hisz manapság kevélyen pöfögő, dörögő gőzösön vágat a világ. Kedélyeskedni, barátkozni, virtuskodni senkinek sincs ideje és kedve. Mindnyájan a hasznot hajhászszuk, az idegen divatot majmoljuk és mégis rongyosodunk,

czábárodunk, hitványodunk atyafiak! Miért? Mert nem becsüljük meg semmiben sem a magunkét; mert megtagadjuk a legerősebb faji tulajdonságainkat; mert kivetkőzünk nemzeti sajátságainkból; mert kapva-kapunk az idegenen és az idegen fertőzéstől rongyos a lelkünk, idegen piaczi kapeza a viseletünk. Biz' így van ez atyafiak! Maholnap keresve sem találunk oly igazi, oly erős, oly hazát fentartó, nemzetét gyarapító törzsockmagyart, milyenekről e könyvecskeben ejtettem szót, a milyenek seregestől növekedtek az enyhe, tartósan meleg hófehér boglyakemenzék mellett, melyekhez én is oly szívesen járok melegedni, merengeni, enyhülni, vigaszt keresni. Ki tudja: meddig? . . .



OSZK

TARTALOM.

I. Hajdusági történetek.

Oldal.

Bekk Pál, a király földköstolója	5
A boglyakemencze mellett	17
Huszár Szücs Istvánék tranczportja	24
Tar uramék ítélkeznek	32
A hétgalléros köpönyeg változásai	39
Szoboszlói Szilágyi Gábor kurája	43
Fehérlovon az éjszakába	46
A pataki réten	51
Nagyatyus kártyasorban	54
Nagykalapos Szücs István	57
Esis lesz	62
Jóna uramat a tanácsházba hívják	66
A hajduk régibb ügyvédjei.	70

II. Egyéb alföldi történetek.

Nagy-Csatlós uram József császár előtt	77
József császár vadászkalandja	82
Az igazi aranypáva	88
A szabadkaiak királyt koronáznak	91
Vörös Nagy-Csnpó, a forspontos	97
Honvédvilág	102
Kipusztult alakok	105



OSZK

OSZK

